

*Plus Com. Arion
fapt ministru,*

Ino. A. 12.381

*in semn
de multa stima*

GENERALUL C. N. HERJEU

General Herjeu

DIN ÎNVĂȚĂMINTELE

RĂSBOIULUI DE ASTĂZI

[1]

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societate anonimă

1915

42474

CONTROL 1953

Biblioteca Universitară
Cota.. 23307

1956

REPRODUCȚIA ÎN
CĂRȚI ȘI ÎN ALTE
MEDII DE COMUNICARE

REPRODUCȚIA ÎN
CĂRȚI ȘI ÎN ALTE
MEDII DE COMUNICARE

B.C.U. Bucuresti

C42474

PC 33/09

REPRODUCȚIA ÎN CĂRȚI ȘI ÎN ALTE MEDII DE COMUNICARE

DUPĂ UN AN DE RĂSBOIU

DUPĂ UN AN DE RĂSBOIU

Cauza determinantă a lipsei de pregătire constatată în acest războiu.

S'a încheiat de curând anul de când dăinuiește cel mai mare războiu pe care istoria întregii omeniri îl cunoaște, războiu care întrece pe toate prin întinderea teritoriilor pe cari se desfășoară, prin lungimea fronturilor de acțiune, prin numărul țărilor beligerante, prin efectivele armatelor cari luptă, prin cheltuielile fără măsură pe cari le provoacă, prin starea armată a țărilor neutre, prin caracterul special, măreț și sălbatec al bătăliilor cari se dau pe pământ și sub pământ, în aer, pe mare și sub mare, prin mijloacele de luptă întrebuințate de armate, prin nerespectarea convențiilor internaționale cari regulau le-

gile războiului, prin contribuțiunea tuturilor forțelor materiale și însuflețite de cari popoarele învrăjbite dispun, prin concepțiunea legilor speciale ale războiului și prin caracterul bătăliilor.

Nu știu când se va sfârși acest războiu, nici cât va trece până va veni un altul.

Războiul Mandciurian—care a început când veacul acesta avea abia patru ani și urmă să fie botezat *veacul păcei*—a durat aproape doi ani și a deschis seria războaielor cari de atunci se țin lanț.

Nici șase ani întregi nu trecuse dela sfârșitul acestui mare războiu dintre două rase, și altul, între Italia și Turcia, îi urmă; iar acesta nu se încheie decât ca să facă față altuia mult mai mare: războiul Popoarelor Balcanice.

Lumea credea că în sfârșit, după acest războiu, care a sleit o bună parte din puterile bătrânei Europe și i-a amărit zilele, va urmă o pace mai lungă și binefăcătoare.

Lumea s'a înșelat cum se înșelase și la începutul veacului, când blândul împărat Nicolae al Rusiei a chemat popoarele să inaugureze

templul păcii. Pacea nu a ținut nici un an, rănele războaielor din Mandciuria și din Peninsula Balcanică nu erau încă închise, și vârtejul războiului a cuprins din nou aproape toate popoarele și rasele globului. Europa întreagă e de un an sub arme și mai toate popoarele sale sunt prinse în mrejele războiului. Popoarele Asiei și Africei, chimate la luptă, plătesc și ele tribut războiului. Până și America și Australia își trimit contingentele de luptători pe teatrele de războiu europene.

Dar pacea va veni. Mâne, sau poimâne, tunul nu va mai bate, armatele istovite își vor lua odihna meritată; țările beligerante își vor face socoteala câștigului și pagubei și, învingătoare ori învinse, vor relua firul vieții pentru a-și coase cu el menirea în această lume de luptă și de muncă fără odihnă și fără sfârșit.

Vor avea ele timp de ajuns ca să refacă tot ce războiul a stricat, sau a mistuit? Pacea va fi destul de lungă ca să reconstituiească atâtea puteri pierdute, atâtea bogății risipite, atâtea izvoare de arte și de științe secate?

Dumnezeu numai poate cunoaște tainele vii-

torului. Omul nu le poate cunoaște; și, necunoscându-le, e dator să cruțe timpul și, înainte chiar de a veni ziua păcei, să se gândească la tot ce va trebui să facă de pe acum pentru a îndrepta și asigura viitorul.

Războiul de azi a surprins popoarele nepregătite de lupta mare. Unul singur a fost mai pregătit, poporul german¹⁾, dar și acela chiar a trebuit să constate, în cursul războiului, că pregătirea sa nu era desăvârșită; și acela, de sigur, nu ar fi îndrăznit să rupă pacea, dacă nu ș-ar fi dat sama că potrivnicii săi erau mai puțin pregătiți.

Constatând starea de nepregătire pentru războiu a mai tuturilor statelor europene, astăzi putem, fără multă greutate, să-i determinăm cauza. Trebuie numai să se înțeleagă ca aci nu mă ocup de țările cari au avut mijloace, dar nu au voit să le întrebuințeze pentru pregătirea lor de războiu, ci numai de acele cari au voit și s'au pregătit, dar nu au știut cum

¹⁾ Printr'o pregătire științifică Germania, după o muncă de 40 ani, a ajuns în adevăr la rezultate remarcabile. (Discursul Ministrului de Războiu rus în Dumă, Iulie 1915).

să se pregătească. Cele dintâi sunt vinovate, cele din urmă sunt nevinovate, căci neștiința nu poate fi trasă la răspundere; dar și unele și altele vor plăti scump greșala făcută cu știință sau fără știință.

Cauza determinantă a lipsei de pregătire pentru războiu, pe care o constatăm la atâtea state chiar dela începutul războiului, este una și aceeași: concepțiunea greșită a războiului. Această cauză încerc astăzi să o cercetez pentru a-i fixa câmpul și a atrage de cu vreme atențiunea asupra ei și asupra urmărilor ce poate avea în viitor.

Dreptul Puterii.

Astăzi nimeni nu mai poate tăgădui că relațiunile dintre state se întemeiază numai pe dreptul puterii, și că de acest drept ele se folosesc ca să-și găsească echilibrul statornic, care le trebuie, pentru a-și asigura o pace îndelungată, necesară desvoltării lor politice și sociale. La această convingere vrând-nevrând ajungem, nu numai privind în față prezentul, dar și cercetând istoria popoarelor.

Astăzi, ca și altă dată, popoarele sunt silite să se bată ca să dobândească o pace trainică; iar după ce o vor dobândi, tot prin ajutorul puterii vor trebui să o întrețină, căci pentru popoare ca și pentru indivizi pacea nu poate să rezulte din atonia și inerția puterilor, ci din mișcarea voinței materiale și morale fără răgaz.

Pacea sprijinită pe inerția puterilor e în adevăr mai mult ca trainică, e vecinică, dar ea se numește *moarte*. Cea sprijinită pe mișcarea puterilor e numai trainică, dar se numește *vieața*. Prin războiu se dobândește pacea; prin pregătire neîncetată de războiu să păstrează pacea.

Vieața e sinonimă cu acțiunea. A trăi însemnează a lupta, a rezista, a învinge. Acțiunea nu trebuie să înceteze de cât atunci când vieața s'a stins. Un popor, ca să poată trăi liber, trebuie să lupte necurmat; dar lupta dintre popoare, cu năzuințele lor crescânde și cu interesele neconținut opuse, este atât de grea încât pentru a învinge, sau, cel puțin, pentru a nu fi învinse, ele trebuie să-și desfășoare toate puterile intelectuale, morale și

fizice. Vai de cei ale căror puteri sunt istovite sau atrofiate.

Pentru a lupta popoarele trebuie să pună în mișcare toată puterea lor, și expresiunea acestei puteri este armata; prin ea își manifestă ele puterea de viață și de lupta pentru viață. Cultura, știința, industria germană sunt cunoscute și stimate în lumea întreagă; însă pentru lumea întreagă Germania e prototipul puterii armate. Civilizațiunea, artele, literatura franceză sunt focare cari luminează lumea întreagă, dar numai prin armată Franța își pregătește o nouă soartă, care o va impune respectului și admirațiunii popoarelor și-i va redă menirea ce merită să aibă.

Orice țară, mare sau mică, a căutat să se mențină în situațiunea, la care a ajuns prin puterea ei de acțiune, tot prin aceeași putere. Anglia a ajuns să stăpânească mările și oceanele printr'o formidabilă putere maritimă. Pentru a păstra această stăpânire ea și-a condensat toată puterea militară în marină, pe care patrioții și oamenii de stat englezi nu o găseau niciodată destul de tare pentru a le garanta și în viitor stăpânirea; și astăzi, când,

in adevăr, un nou popor voește a-i dispută domnia mărilor prin mijloace de luptă necunoscute și nebănuite de ea, Anglia își cântărește puterile maritime și, de sigur, le va împătri pentru a nu pierde de veci situațiunea ce ș'a creat prin atâta trudă și cu atâtea sacrificii.

O țară, care ș'a perdut situațiunea politică, sau libertățile, a căutat totdeauna să le redobândească numai prin mijlocul puterii. Reorganizarea armatei prusiene după campania dezastroasă din 1805, reorganizarea armatei franceze după nenorocitul răsboiu din 1870—71, reorganizarea micii armate sârbe după înfrângerile suferite în 1885, sunt pildele cele mai convingătoare că până astăzi nu s'a găsit încă alt mijloc, prin care să se ridice un popor din prăpastia în care a căzut, de cât puterea armată.

Cât de departe am privi înapoi, vom vedea totdeauna că după fiecare victorie politică, dobândită prin puterea armată, urmează o propășire trainică, pe când după o înfrângere politică urmează fatal o cădere economică și socială; și vom mai vedea că ruina puterii

armate a unui stat a adus fără greș ruina politică a statului. Aceste fenomene le-am găsit repetându-se și în istoria noastră și în istoria tuturilor popoarelor. Drept aceea se cade a aminti cuvintele înțelepte ale d-lui Tittoni «o politică bună se razămă numai pe o armată bună», și ale ilustrului mareșal Moltke «cartușele sunt și vor fi totdeauna cele mai sigure valori pentru finanțele unui stat».

Concluziunea firească la care ajungem e că *nimic nu poate garantă mai mult pacea și binefacerile ei ca o armată puternică și bine organizată.*

Concepțiunea rășboiului de astăzi.

Doctrina Germană. Doctrina Franceză.

În însemnatul studiu «Vom Kriege», Clausewitz zice că «orice rășboiu este expresiunea unei Epoci și a unei Societăți». Și așa este.

Privind evoluțiunile prin cari a trecut rășboiul, putem să le reducem la patru forme:

Rășboiul teologic, inform, barbar, reprezentat prin hordele călăuzite de ficțiuni hieratice, cari merg fără rânduială și fără organizare,

isbesc la întâmplare, trăesc, luptă, mor, împinse de o singură idee morală: credința. Războiul teologic trăește sute și mii de ani și reprezintă începutul culturii omenești.

Războiul metafizic urmează celui teologic și strălucește câțva timp la Greci și la Romani, dar face loc mișcării retrograde din evul mediu, în care timp forma teologică își reia locul cu feudalitatea. Renașterea — aurora cugetării omenești — alungă pentru totdeauna forma teologică și face să reînvie clasicismul greco-roman. Atunci războiul metafizic e hrănit de conceptele dogmatice ale lui Mauriciu de Nassau, ale lui Gustav Adolf, ale lui Mauriciu de Saxa, și e ridicat sus de geniul militar al lui Frederic cel Mare. La sfârșitul veacului al 18-lea metafizica e stăpână pe arta militară: se dă formelor tactice virtuți speciale, se creează ficțiuni cărora se atribue caracterele realității.

Războiul pozitiv ia locul războiului metafizic, pe care Napoleon cu o lovitură de picior îl culcă la pământ cu toată schela lui de forme și de ficțiuni. După o artă ideologă, el face o artă pozitivă, dar nu încă o știință, căci nici

desvoltarea politică, nici desvoltarea științifică a națiunii nu îngăduiau. După Napoleon arta războiului lăncezește, căci generalii săi au știut să-l asculte, nu să-l și înțeleagă. Francezii moștenesc arta lui, dar nu o urmează.

Războiul științific, derivă din precedentul și e datorit geniului prusian, căci arta lui Napoleon, care nu putuse face discipoli în Franța, se cultivă în Prusia, unde se rădică la înălțimea unei școale—Școala Napoleoniană. Prusienii sunt cei dintâi cari înțeleg că totul trebuie să progreseze neîncetat, și că arta războiului trebuie să meargă dimpreună cu științele, pe cari se razămă și cu omul, care o practică. Pentru ei armata e proprietatea, e bunul națiunii, și națiunea a devenit armata; pentru ei conflictele între națiuni nu se pot rezolvi de cât prin acțiunea masselor armate, și cu concursul științei și tuturilor puterilor statului. Massa armată, organizată cu răbdare și cu metodă, instruită cu pricepere și cu sârguință și condusă de știință, va fi călăuza civilizațiunii militare și triumfului rasselor. Massa și știința constituiesc temelia războiului științific.

Când, după războiul din 1870—71, s'a văzut

cât de mult au greșit cei cari au nesocotit arta războiului practică de Napoleon, și cât de înțelepți au fost Prusienii cari o au adaptat și îmbunătățit, o transformare radicală s'a produs în arta războiului nu numai în Franța dar și în celelalte țări continentale și chiar transoceanice¹⁾.

Pentru a ne da seama mai bine de natura războiului de astăzi, e bine să-i cunoaștem geneza și apoi să-i cercetăm doctrina, așa cum a fost așezată în Prusia și cum e urmată astăzi de Statul-Major al armatei germane.

Când Franța revoluționară s'a văzut strânsă cu ușa de puterile europenești monarhice coalizate împotriva ei, un singur mijloc îi rămăsese ca să-și poată apăra dreptul și pământul: rădicarea masselor (la levée en masse). Aceasta i-a pus la îndemână mijloace de războiu uimitoare, pe cari le-a întrebuințat la început pentru apărare, iar mai la urmă le-a aruncat peste hotare.

Până la revoluția franceză, veacul al 18-lea ne înfățișează epoca de desăvârșită decădere

¹⁾ A se vedea: Școala Comandamentului Armatei (pag. 200—204) de G-ral Hârjeu.

militară și socială. Când soarta sa era în joc, poporul își încrucișă brațele și lăsa armata să se bată după un simplu semn al domnitorului, sau după bunul plac al diplomaților. Dar atunci războiul era un joc prudent, întemeiat pe șicană mai mult de cât pe acțiune, un fel de manevră cu cartușe de războiu în care se căută a se ocroti cât mai mult viețile soldaților și a se aduce cât mai puține pagube orășanilor și sătenilor. Armata constituie un fel de stat în stat; ea face tot ce știe ca să pășuească populațiunile pe unde operează, chiar și pe cale vrăjmașe, de teama represaliilor în caz de neisbândă.

Revoluțiunea franceză dă jos această practică a războiului. Ea pune în mișcare toate energiile țării, și, cu cântecul războinic al căpitanului de Geniu Rouget de l'Isle, ridică și aruncă la hotare masele de luptători. Dar aceste mase sunt atinse de imperfecțiunea tehnică. Bonaparte vine și le transformă în unelta de războiu desăvârșită, dându-le pregătirea tehnică și mijloacele de a se mișca și trăi.

Victoriile armatelor revoluționare și ale lui

Bonaparte se datoresc mobilității lor. Ele sunt mobile fiindcă s'au lepădat de magazinele și de convoiurile cari le legau picioarele, s-au considerat oricând la ele acasă și s'au învățat să trăiască în sarcina populațiunii unde se găsesc, pe care nu trebuie să o mai păsuască, cum o păsueau armatele dinaintea lor.

Sistemul rechizițiilor datează din 1792; el e brutal, se întemeiază pe frica pedepselor și apasă tare asupra populațiunii, căci nu are altă limită decât secarea mijloacelor de traiu și distrugerea vieții pe unde armatele trec. Sistemul magazinelor și al transporturilor, cari aduc armatei din țară tot ce-i trebuie ca să ducă războiul, e mai omenos; dar umanitarismul nu perfecționează războiul, ci-l încătușează și nici nu e nepărtinitor, căci cu cât cruță mai mult populațiunea vrăjmașă cu atât apasă mai greu asupra țării sale.

Introducerea noului factor al războiului—massa—care-l intensifică și-i schimbă metoadele de execuție, schimbă în același timp și personalitatea beligeranților. Până atunci beligeranții erau domnitorii, sau miniștrii lor. Războaiele se nășteau între domnitori, cum se

nasc astăzi procesele între proprietarii vecini pentru o ceartă de hotar. Se băteau între ei, dar fiecare se fereă de a vătăma petecul de pământ obiect al litigiului. Dela revoluțiunea franceză încoace, cel care conduce războiul nu mai e domnitorul, sau generalul investit cu comandamentul, ci massa anonimă din care s'a ridicat massa armată. Massa armată e o parte din massa anonimă—din națiune, care o constituie, o întreține și o ține neconținut în acțiune. Pentru ca acțiunea să înceteze, adică pentru ca războiul să se sfârșească, trebuie secate toate mijloacele de cari națiunea se folosește pentru a întreține războiul. Eacă marele principiu, dedus din întrebuințarea masselor, care constituie astăzi doctrina statului-major german. Germanii pretind că acest principiu nu e altul de cât cel inaugurat de revoluțiunea franceză și desăvârșit de Napoleon.

Adevărul este că dela Bonaparte încoace războiul se apropie de forma sa absolută; el ș'a dat treptat seama de posibilitățile noi ale acțiunii și ș'a asociat toate mijloacele și toate energiile națiunii.

Prusienii au întrebuințat mai întâi războiul

42474

absolut—înverșunat, sub forma de războiu defensiv și apoi sub forma ofensivă.

La începutul anului 1813, guvernul prusian promulgă legea Landsturm-ului. Din însăși etimologia cuvântului se vede ce a fost la începutul veacului al 19-a această lege. La origina sa, landsturmul¹⁾ nu este o ridicare de masse, cum o înțelegem astăzi, adică o oștire de gloate (armata de miliții), ci mulțimea anarhică, neîncadrată și necomandată, armata, întocmai ca hordele vandeene, cu coase, topoare, bâte, sulite, care duceă cu ea spaima și teroarea în orașele și satele pe unde treceă. Codul de războiu al acestor horde eră:

«Orice cetățean e ținut să se opună *năvălitorului* cu toate armele pe cari le găsește la îndemână, și să-i facă rău prin toate mijloacele disponibile;

«Landsturmul nu va aveă uniforma, pentru a nu fi recunoscut;

«Munițiunea puștilor, în lipsa de gloanțe,

¹⁾ Landsturm [land=țara și sturm=vijelie, furtună, tempestă, năvală].

va fi înlocuită prin orice alicea de plumb, sau fer;

«Spionarea e o datorie;

«Guvernatorii provinciilor noastre vor putea impune locuitorilor să părăsească anumite regiuni, și le vor aduce într'o stare care să nu mai îngăduie inamicului ocuparea lor, lipsindu-i de cel mai mic mijloc de traiu;

«E oprit, sub pedeapsa de moarte, de a presta jurământ inamicului» ¹⁾.

Această lege, făcută pentru apărarea teritoriului, Prusia o aplică și în 1814 și 1815, când armatele sale iau ofensiva: «Landsturmul e convocat. Legea care-l guvernează de la 1813 nu e abrogată. Toate mijloacele sunt declarate bune de lege; și cele mai drastice sunt cele mai bune. Această lege promulgată de un rege al Prusiei, noi o aplicăm». E adevărat că atunci nu s'au constituit regimente de landsturm, dar masa a fost vărsată în regimentele de landwehr, cărora le-a dat cu prisosință ca-

¹⁾ Les usages de la Guerre et la Doctrine de l'Etat-major Allemand, par Charles Andler, professeur à la Sorbonne, Paris.

racterul specific dedus din legea din 1813. Deci, după doctrina germană, în ofensivă ca și în defensivă scopul îngăduie mijloacele; și această doctrină ei au urmat-o în tot cursul veacului al 19-lea și o urmează și astăzi, fără înconjur și fără să-și pună sub obroc faptele. La o conferință, care a avut loc nu mult înaintea războiului actual, puterile contractante vroind să mărească drepturile cetățenilor dintr'o țară, care ar fi obligată a se apăra împotriva unei agresiuni, delegatul Germaniei a protestat că se acordau prea multe drepturi defensive prin răstrângerea drepturilor ofensivei¹⁾; și această protestare a fost iarăși apărarea doctrinei germane.

Eacă justificarea acestei doctrine:

1°. Războaiele nu mai sunt nici ale prinților, nici ale bisericii, ci ale națiunii. Ele se numesc astăzi războaie naționale și se fac cu mijloacele, personal și material, pe cari națiunea beligerantă le-l pune la dispoziție prin legi speciale, budget, recrutare, chemări și rechizițiuni. În războaiele naționale de astăzi

¹⁾ Les usages de la Guerre et la doctrine de l'Etat-Major Allemand.

există o solidaritate strânsă și complectă între stat și cetățeni, între guvern și populațiune. Când un popor chiamă sub arme mai mult de 10% din populațiunea țării; când tot atâția sunt chemați la lucru în ateliere, fabrice, depozite și stabilimente sanitare, la paza, întreținerea și exploatarea căilor de comunicațiune, putem cu drept cuvânt zice că poporul întreg ia parte la războiu, căci puterea combativă a armatei atârnă de puterea de producțiune și de muncă a populațiunei din țară, care e în stare a produce și a munci. Pentru a nimici puterea combativă a unei armate trebuie a-i secă izvoarele cari-i hrănesc energia; deci, pentru cine își propune să reducă voința unei națiuni întregi sub arme, nu trebuie să mai existe astăzi un drept al ginților.

2°. Războiul în sine este cea mai grozavă tragedie, pe care trebuințele ineluctabile o impun unui popor și unei țări, și, dacă violența poate scurta războiul, umanitatea nu poate de cât să câștige din această violență.

Dar actele de violență sunt acte barbare, și un popor civilizât nu ar trebui să facă de cât războaie umanitare, războaie civilizate.

Mai întâi, războiul nu e nici uman, nici barbar, căci legile lui sunt opuse legilor umanității. Războiu civilizată, iar nu poate fi, căci civilizațiunea este un echilibru între drepturi și datorii, stabilit ca fundament al organizațiunii sociale interioare a națiunilor și garantat prin legi și instituțiuni; și tocmai acest echilibru trebuie destrus de războiu.

3°. Juriștii și convențiunile internaționale au căutat să impună restricțiuni războiului pentru a limita neajunsurile populațiunii civile, sau pentru a garanta anumite interese ale statelor beligerante sau neutrale.

Doctrina germană nu contestă că un guvern poate să admită un drept al ginților, și Guvernul German a semnat adesea convențiuni și declarațiuni, cari impun anumite restricțiuni întrebuințării mijloacelor de războiu în rezolvirea conflictelor dintre state cu mâna armată; dar conducătorii armatei pot ei să-și lege dreptul de inițiativă și de mișcare tocmai atunci când interesele armatei, pe care o conduc în războiu, trebuie să fie singura lor lege? Nu, răspunde doctrina germană, căci din momentul ce guvernul chiamă armata

pentru apărarea cauzei sale, el singur nu mai crede în dreptul ginților. Teoria «bucății de hârtie» nu a fost un gest de mânie din partea d-lui Bethmann-Holweg, ci un strigăt al vechii doctrine conservatoare prusiene, rămasă neatinsă în sufletul armatei germane. Bismark nu zicea oare că «convențiunile internaționale nu trebuiesc măsurate cu cotul justiției», ceea ce e o traducere liberă a replicii făcută de Napoleon unui diplomat: «neutralitatea? da, e foarte bună. . . . în timp de pace». Da; căci singurul sprijin al tractatelor este forța, și când forțele se pun în mișcare, tractatele cad la pământ.

Când un guvern german declară războiul, el crede că are forța în sprijinul său, aceeași forță care a creat tractatele când a trebuit și care le rupe 'când găsește că-i stânjânește acțiunea. Dacă forța militară e suverană, îndată ce începe războiul ea nu mai poate observa nici convențiunile din tractate, nici un pretins *cod al războiului*. Ea urmează legile ce singură ș'a impus și singură le sancționează, și nu îngăduie nici tutela diplomaților, nici controlul juriștilor. Un comandant militar nu trebuie să

recunoască de cât *necesitățile militare*. Ori, necesitățile militare sunt justificate prin scopul ce urmărește: dobândirea victoriei hotărîtoare în cel mai scurt timp. «Singura umanitate adevărată, spun ofițerii Statului-Major german, consistă adesea în întrebuițarea, fără păsuire, a asprimelor răsboiului»; și ca urmare a acestui principiu: orice mijloc, fără de care scopul răsboiului nu poate fi atins, trebuie întrebuițat. Această formulă, trasă din doctrina militară, justifică multe din procedările armatei germane întrebuițate în răsboiul de astăzi, pe cari morala și civilizațiunea noastră le condamnă și le înfierază.

Cum vedem, răsboiul pozitiv, inaugurat de revoluția franceză și desăvârșit de Napoleon, a fost transformat de Germani în răsboiu absolut. Machiavelli susține că «orice răsboiu necesar e și drept». Doctrina germană, plecând dela acest principiu, susține că «orice răsboiu necesar, fiind și drept, trebuie să fie absolut», adică trebuie făcut cu toate mijloacele pe cari i le pun la dispoziție știința și industria și cu toată asprimea măsurilor impuse de o singură idee domnitoare: umanitatea,

care cere ca războiul să se termine în cel mai scurt timp. Această doctrină e sintetizată de următoarea declarațiune a mareșalului von Hindenburg:

«Țara (Polonia) suferă. Lodz e flămânzit. Această stare e de plâns, și totuși așa e bine să fie. Războiul nu se poate face cu sentimentalitate. Cu cât conducerea războiului este mai nemiloasă, cu atât e mai omenoasă de fapt, căci ea va apropia mai răpede termenul războiului. Războiul, care aduce pacea mai răpede, este cel mai uman».

Acestei doctrine, pe care Germanii o practică în numele umanității, Francezii opun doctriina lor, mai blândă, mai omenoasă, pe care o susțin atât în numele umanității cât și al civilizațiunii. De sigur că principiile doctrinei franceză se împacă mai mult cu morala creștină și cu principiile filozofice mărturisite de civilizațiunea veacului în care trăim, dar acțiunea va putea stă totdeauna în acord cu filozofia și cu învățăturile blândului Isus?

Răspunsul ni-l dă astăzi d-l Charles Andler, în lucrarea sa de mai multe ori citată aci:

«... Dar acțiunea poate veni împotriva filozo-

fiei. Acțiunea noastră va trebui să învețe pe Germani să gândească corect.

«Va trebui să arătăm capilor și soldaților germani, prin represiuni apropiate că o «lege a landsturmului» făcută pentru o oră de apărare desnădăjduită, nu mai poate fi aplicată când acest landsturm nu mai e decât cea din urmă chemare a unei armate organizată, pe care ei o aruncă peste cel mai inofensiv dintre popoarele neutre.

«Va trebui să arătăm comandamentului că umanitatea nu e apanajul capilor armatei germane. Va trebui să destrugem acest sofism care stabilește, între civilizațiune și umanitate, o antinomie subtilă: civilizațiunea bună pentru popoarele inferioare și năvălite; iar umanitatea privilegiul năvălitorilor, liberi, în fantazia lor feudală, de a generaliza atrocitatea sau de a acordă îndurarea. Dacă civilizația este, moral, un echilibru de drepturi și de datorii; dacă ea este, social, o armonie complexă de libertăți concertate, războiul de azi trebuie să fie, și moral și social, civilizator. El nu-și atinge ținta de cât dacă asigură acestui echilibru moral și social un sprijin de o rezistență, pe care să

nu o mai clatine nici un arbitru, și când nu se vor mai găsi generali germani cari să mai vorbească de *fraza goală a unui războiu civilizat*.

«Acest războiu, pe care vroim șa-l facem până la sfârșit cu o *justiție integră*, nu prin justiție va dobândi aprobarea intelectualilor germani. Va avea totuș sufragiele lor când va fi victorios. Acești intelectuali au cultul izbândei. Un istoric, foarte evlavios, Wuttke, a putut să scrie în 1867: «dreptul istoric se sprijine pe forță». Un hegelian din aceeași epocă, adaogă: «rezultatul unui războiu e totdeauna drept, e o adevărată judecată a lui Dumnezeu». Noi nu gândim la fel, chiar când atingem victoria, căci știm cât de șubredă e civilizația și câte cauze, al căror drept istoric etern ar trebui proclamat, au fost sfărâmate prin războiu. Cauza pe care o apărăm ar fi rămas în veci a noastră chiar dacă ar fi fost răpusă. Dar, nu vom mai uită să punem în serviciul justiției forțe cari nu vor mai îngădui nici pe cei mai tari să o atingă».

Oricare ar fi părera filozofilor și profesorilor dela Sorbona, credința mea este că concepțiunea germană asupra războiului se apropie

mai mult de realitatea faptelor decât cea franceză, cu condițiune numai ca această concepțiune să fie curățită de tot ce o face neomenoasă și barbară, și să renunțe la cruzimele și devastările inutile, cari aruncă o pată în veci neștersă și asupra civilizațiunii veacului al 20-lea și asupra culturei poporului german, și asupra umanității în numele căriia ea e susținută.

Puterea unei armate stă azi în numărul ei.

O armată, ca să fie tare, trebuie să fie numeroasă, bine organizată și bine pregătită de războiu.

Prusia a avut totdeauna o mare stimă pentru puterea numărului, pe care a știut să îl realizeze printr'o recrutare și printr'o organizare specială; această stimă a trecut-o apoi Germaniei-unite. Francezii, în cursul veacului al 19-lea, ne putând realiza puterea numărului, s'au încercat s'o înlocuiască printr'o organizare superioară și printr'un armament superior organizării și armamentului armatei germane; și dela 1900 încoace oamenii de stat, militarii și scriitorii militari au căutat neconținut să

găsească organizarea și armamentul care să asigure armatei talismanul victoriei. Neputând găsi superioritatea în cantitate, ei o caută în calitate.

Generalul Kessler a propus în 1909 «o puternică armată de cadre» în care contingentul anual să se încorporeze într'un cadru permanent, mai numeros de cât contingentul, compus numai din gradați și reangajați și voluntari angajați pentru un termen redus. Când am cunoscut această propunere, m'am întrebat: în lupta aceasta dintre două mari națiuni, din care una are mijloace materiale mai numeroase de cât cealaltă și voința neclintită de a se folosi de ele, cine va învinge mai ușor: națiunea care va căuta, prin număr și calitate să-și păstreze superioritatea câștigată, sau națiunea care va căuta să redobândească echilibru pierdut și apoi să dobândească superioritatea numai prin calitate? Nimeni nu se poate îndoii de răspunsul ce mi-am dat.

În 1870, puterile germane, toate la un loc, nu dispuneau de cât de 370.000 trupe active contra a 400.000, pe cari Franța le întreține, dar din cari ea immobilizase 60.000 în

Algeria, în garnizoane și în cetăți. 370.000 Germani contra 340.000 Francezi, soldați cu șevroane pe mână, formați în școala războiului pe câmpurile de luptă din Algeria, Crimeea, Italia și Mexic, diferența nu e mare și echilibrul între partide pare asigurat. Dar Germanii întorc un șurub, nu necunoscut, dar nefolosit de Francezi; ei mobilizează rezervele și astfel pot din prima zi să opună, armatei franceze de 340.000 de oameni, o armată de 518.000 luptători, după ce lăsase cu măsură largă tot ce trebuia serviciilor și garnizoanelor din țară; și această armată, compusă în mare parte din rezerve, a putut răpi victoria unor trupe de soldați îmbătrâniți sub steag.

Lecțiunea cam costisitoare din 1870, se vede că nu a convins în deajuns organele responsabile din Franța, căci, nu mult înaintea războiului de azi, în parlament și în presă, se simțea încă nevoia de a se demonstra necesitatea numărului, care dăduse altădată atâtea victorii vulturilor francezi.

Superioritatea numerică pe teatrul de operațiuni, superioritatea numerică pe câmpul tactic, eacă ce a urmărit Napoleon și a căutat

să realizeze, de câte ori mijloacele l-au îngăduit, în întreaga lui carieră militară. Dar căzând imperiul, s'a perdut și secretul victoriilor dobândite de el și de revoluțiune, și, în locul noțiunii numărului, apare noțiunea limitată a calității.

În 1824, națiunea armată face loc micii armate permanente — armata națională desigur — recrutată prin angajamente și reangajamente, dar tot atât de depărtată de țară cum fusese odinioară și armatele regale. Teoria numărului e suprimată și înlocuită prin teoria calității, produsul concepțiunii veacului al 19-lea în Franța. Armata din 1832 eșită din această concepțiune a fost un admirabil instrument de cuceriri coloniale; ea a devenit armata imperiului al 2-lea, armata expedițiilor din Crimeea, Italia, China și Mexic, dar nu a putut fi armata unui mare războiu. Napoleon a înțeles aceasta, dar eră prea târziu când a dat mână liberă mareșalului Niel ca să transforme armata de expediții în armată de mari operațiuni; și războiul din 1870 a găsit-o netransformată.

S'a susținut că înfrângerile din 1870 se da-

toresc inferiorității comandamentului. Neapărat că nu se poate compensa calitatea comandamentului prin calitatea trupelor: războiul din Mandciuria e o probă destul de recentă. Dar nu e mai puțin adevărat că superioritatea numerică poate compensa, cu o măsură oarecare, inferioritatea comandamentului; și azi, mai cu seamă, când valoarea comandamentului e un factor aleatoriu, prudența cere ca, necunoscând deajuns valoarea reală a acestuia, să mărim sorții victoriei prin superioritatea numărului.

Într'o luptă, în care se poate juca existența țării, voim să eșim victorioși; și pentru a fi victorioși trebuie să avem superioritatea numărului, căci niciodată nu trebuie să ne biziim pe calitatea trupelor pentru a compensa inferioritatea numerică. Numărul e un factor strategic pe teatrul de operațiuni și un factor tactic pe câmpul tactic¹⁾.

Astfel s'a judecat însemnătatea factorului numeric în parlamentul francez, în anii 1912

¹⁾ A se vedea importantul studiu al maiorului G. Cognet: «Le problème des Réserves». Paris, 1914.

și 1913; dar și de această dată, ca în 1870, războiul a surprins Franța în plină pregătire militară, pentru că valoarea numerică acolo a fost prea mult discutată. Organizarea armatei de rezervă și pregătirea militară a tinerețului, rezervorii nesecat al armatei în războiu, nu au fost decretate decât în Octombrie 1913, când abia s'au constituit organele de comandament superioare (inspecțiunile permanente ale formațiunilor de rezervă), fără nici un sâmbure permanent pentru corpurile de trupă de rezervă. Geniul francez însă a știut să compenseze timpul pierdut printr'o grabnică organizare a formațiunilor de rezervă, cărora, într'un scurt timp, le-a dat o consistență și o pregătire tehnică, de valoare aproape egală cu a formațiunilor active.

Dacă Francezii s'au găsit în întârziere cu pregătirea numerică a armatei lor, e că nu și-au dat probabil seama nici de valoarea numerică a armatei germane, căci până la sfârșitul anului 1913, cercurile oficiale din Franța nu socoteau decât 23—25 divizii de rezervă germane, pe când numărul lor cel adevărat a fost cel puțin de două ori mai mare chiar

dela începutul ostilităților. Aceasta le-a permis să verse, spre granița de Est a Franței și în Belgia neutră, 34 corpuri de armată în primele zile cari au urmat declarării războiului, și peste 6 corpuri de armată pe teatrul oriental de războiu, afară de garnizoanele cetăților și porturilor de pe fruntarii și litoral. Franța a trebuit să facă sforțări extraordinare, dar demne de un mare popor și de o mare națiune, ca să improvizeze noi unități pentru a opune numărului numărul, și a restabili cumpăna puterilor între armatele beligerante. Prin aceasta s'a îndeplinit pentru a doua oară profetia lui Guibert (1773), unul dintre propoveditorii valorii numărului: «numai un popor care luptă pentru neatâr-nare poate crea numărul».

Ca armata franceză în 1914 eră și armata noastră în 1912, adică se găseă la începutul organizării puterii sale numerice. Prima grijă a celui care aveă răspunderea pregătirei armatei pentru evenimentele cari o așteaptău, a fost să stabilească un program de lucru și să închine toată munca și energia lui realizării acestui program. Cu concursul guver-

nului, care i-a acordat fondurile necesare, și ajutat de munca luminată și nedrămuită a marilor organe ale armatei, el a putut realiza numărul, care ne lipsește și ridică efectivul armatei de campanie de la 350.000 la 480.000 de oameni. A căutat să ajungă acolo fiindcă își dădea seama de marea însemnătate ce are în războiu prestigiul numărului, care impus adversarului devine un mijloc strategic și tactic de mare valoare. Și, ajungând să realizeze valoarea numerică, a stăruit să mobilizeze, când ziua a sosit, întreaga armată a țării. Și întreagă s'a mobilizat, și bine s'a făcut.

Totuși, s'au găsit unii cari, nedându-și sama nici de cauză, nici de efect, au adus critici mobilizării integrale a armatei, spunând că ea nu era pregătită pentru o asemenea sforțare. Acelora le voi răspunde că asemenea afirmațiuni trebuiesc mai întâi probate și apoi formulate. Acelora le voi mai răspunde că niciodată pedicele mici nu trebuie să oprească pe un popor de a-și îndeplini scopul ce urmărește. De sigur că, teoreticește, nici o armată nu e desăvârșit gata în clipa intrării ei

În războiu, oricât de pregătită ar fi. Armata franceză nu erà, nici ea, pregătită pentru marea sforțare ce a făcut acum un an; rezervele ei erau mai puțin organizate de cât ale noastre, cari aveau cel puțin un mic sâmbure activ, și totuși factorii răspunzători dându-și seamă, de și târziu, de prestigiul numărului, au făcut tot ce omenește a fost cu putință ca să opună puterea numărului masselor aduse de Germani la granițele țării. Prin această sforțare uriașă soarta Franței a fost până astăzi asigurată.

Și fiindcă ca întâmplător am atins organizarea rezervelor armatei noastre, nu voi trece înainte fără să amintesc că dela 1912 încoace s'a adus însemnate îmbunătățiri organizării lor, dar necomplete. Organizarea formațiunilor de rezervă, precum și organizarea armatei de miliții trebuesc asigurate printr'o lege organică, care să prevadă constituirea corpurilor de trupă, gruparea lor în unități tactice, încadrarea și instruirea lor. Vicața lor din timp de pace trebuește dată printr'o asemenea lege și asigurată prin bugetul anual al armatei. Făcând astfel, vom

scăpă de toate neajunsurile ce întâmpină la mobilizare formațiunile create prin ordinea de bătaie, și vom ajunge să rădicăm lesne efectivul armatei de războiu la maximul lui, care poate fi fără greutate de 10% din numărul populațiunei țării, adică de 800.000 oameni.

Dar, ceea ce a făcut Franța în 1914 și România în 1913, nu a putut face mai nici una din puterile beligerante de astăzi, fiindcă le-a lipsit mijloacele materiale și personalul pregătit.

Insemnătatea valorii numărului ne mai putând fi de nimeni nesocotită, după evenimentele războinice ce s'au desfășurat în curs de un an, credința mea este că toate țările vor lua măsuri ca să-l realizeze prin toate mijloacele de cari vor dispune.

Influența numărului asupra conducerii războiului.

1°. Intinderea fronturilor de operațiuni.

Marile masse armate, pe cari țările beligerante și le opun, au contribuit mult la în-

tinderea fronturilor strategice. Dar, nici de această modificare în concepțiunea războiului, armatele beligerante nu ș'au dat toate seama. Și eacă cari ar fi fost după mine urmările, dacă în cercurile competente franceze s'ar fi judecat drept întinderea frontului de desfășurare strategică a armatei germane în cazul unui războiu ofensiv.

La 31 Iulie 1870, corpul al 7-lea de armată german erà la Trèves, formând aripa dreaptă a armatei de operațiuni, iar divizia badeză care-i formă extrema stângă erà la Karlsruhe; frontul de desfășurare al armatei germane erà deci de 150 km. Deci pentru o armată de 450—500 mii un front inițial de 150 km., sau 3 oameni pe m. c. La 4 August, când operațiunile tactice încep, acest front erà de 125 km., ceeace dă 4 oameni pe m. c.

La începutul lui Iunie 1904, e vorba de războiul ruso-japonez, frontul armatei japoneze, al cării efectiv nu treceà de 400.000 oameni, erà de 240 km. cuprins între golful Liao-Tung și râul Tai-tze. Acest front la sfârșitul lui Iulie s'a redus la 120 km.

Cum vedem fronturile strategice au nevoie

de spațiu ca să nu se congestioneze mișcările. Ori, în 1914 efectivul armatei germane, care aveà să însinghebeze operațiunile unei campanii în Franța, trebuià socotit cel puțin de trei ori mai mare ca în 1870; deci întinderea frontului de dăsfășurare strategică, adică de invaziune, din 1870 nu mai erà în raport cu efectivul triplata al armatei din 1914. De altfel această incompatibilitate dintre front și efectiv fusese discutată dinainte de criticii și scriitorii militari din Franța și chiar din tainica Germanie. Criticul militar al ziarului «la France Militaire» puneà astfel chestiunea în 1910:

«Cei 500.000 oameni aruncați în 1870 de Prusia pe fruntaria noastră au înecat-o pe toată întinderea ei. Ori, fruntaria de azi e mai strâmtă decât cea de atunci, iar efectivele s'au întreit. De data aceasta 1.500.000 oameni vor trece Rhinul în primele zece zile ale mobilizării. Această cifră tinde să crească în fiecare an, și se poate admite că de un an sau doi a crescut simțitor, pentru că, cei convinși de urmările primei ciocniri și de înrâurirea numărului, par deciși să arunce în întâia linie,

dimpreună cu corpurile active, un număr poate egal de corpuri de rezervă.

«Pentru acest cuvânt, dacă în această oră un războiu ar izbucni între Franța și Germania, Belgia va fi de îndată siluită. Aceasta e convingerea celor cari urmăresc evoluțiunea ideelor și instituțiunilor militare în Germania. Sub o formă, sau sub alta, toți scriitorii de dincolo de Rhin, cari discută ipoteza unui conflict franco-german, propun, sau presupun, siluirea Belgiei, și *aceasta pentru că se consideră ca o necesitate strategică ineluctabilă de a întinde dealungul Luxemburgului, și până în Belgia, câmpul de bătaie Loreno-Alsacian*».

Aceasta însemnează legătura dintre efective și frontul de operațiuni strategice. Un front, care conveniă unei armate de 500.000 acum 40 ani, nu mai convine astăzi unei armate de trei ori mai mare. Sunt incompatibilități materiale cari nu pot fi înlăturate și, dacă ele sunt cunoscute de cei în drept, de sigur că se ieau măsuri: de unii ca să satisfacă o necesitate strategică neînlăturată, de alții ca să împedice satisfacerea ei. Franța trebuie să știe că Germania nu va garantă neutralitatea

Belgiei decât în timp de pace, că ea nu va ține seamă de nici o pedică diplomatică care va stă în drumul planului ei strategic, și, ca atare, trebuie să-și garanteze fruntaria de Nord printr'o puternică organizare defensivă, ca cea dată fruntariei de Est și N-E. și să-și întindă spre Nord frontul strategic.

Nu a făcut aceasta pentru că s'a încrezut în puterea tractatelor și nu și-a dat sama de necesitățile ineluctabile ale războiului. Franța a fost victima doctrinei germane asupra războiului. Norocul i-a fost că factori străini și neașteptați i-au venit în ajutor și au cumpănit la timp o greșeală inițială așa de mare, încât nici o sforțare a armatei ei nu ar mai fi putut-o scăpa de primejdia în care căzuse. Tot credința în puterea tractatelor a făcut pe Belgia să nesocotească puterea numărului și să nu iee măsuri pentru organizarea unei apărări mai eficace pe fruntaria Meusei.

Ce învățăminte ar putea trage România din această lecțiune?

Sporirea efectivelor măbind frontul de pătrundere într'o țară, cu cât acea țară va avea fruntarii mai întinse cu atât va putea mai

greu să le apere cu o armată a cărei efectiv nu poate trece peste o cifră maximă. Ori, se știe că o țară cu cât e mai îngustă cu atât fruntariile ei sunt mai întinse. România, ca și Italia, suferă de neajunsul fruntariilor prea întinse. Fiind dată suprafața ei actuală, dacă ar avea forma unui cerc, perimetrul României ar fi cam de 1206 km., în loc de 2500 km. Cu o asemenea întindere de fruntarii apărarea țării în contra invaziunii unei armate devine o problemă din ce în ce mai greu de rezolvit. De aceea militarii își fac un vis din transformarea fruntariilor României din punctul de vedere al intereselor armatei.

2° Durata rășbciului.

Durata unui rășboiu crește, și tinde să crească, în raport cu sporirea neconțință a efectivelor armatelor beligerante și cu perfecționarea mijloacelor de luptă. Această lege se verifică astăzi și cred că se va verifica și în viitor, ori de câteori vor stă față'n față armate cam de aceeași valoare numerică și calitativă.

Considerăm ca aproximative cifrele pe care le împrumutăm dela un ziar destul de bine informat «Journal de Genève». După acesta, în ziua de 10 Iunie (s. v.), situațiunea trupelor pe cele două mari fronturi de războiu eră:

1. Pe frontul occidental: Germanii aveau 1100 batalioane de infanterie, în cari desigur nu sunt cuprinse trupele guvernămintelor Strasburgului și Metzului, cari totuși trebuiesc considerate ca făcând parte nemijlocită din acest front.

Francezii aveau peste 1100 batalioane; Belgienii peste 70 batalioane și Englezii cam 200 batalioane; adică un total de 1370 batalioane de infanterie pentru aliați.

2. Pe frontul oriental, Germanii au trimis 701 batalioane de infanterie, iar Austro-Ungurii 680 batalioane, așa că aliații aveau 1381 batalioane.

Cred că efectivul infanteriei ruse nu eră mult mai mic decât al aliaților.

Din numărul batalioanelor se poate deduce numărul corpurilor de armată aflate pe fiecare front în partea fiecărui beligerant, și deci efectivul total al armatelor de operațiune, în

care nu se cuprind trupele din serviciul Etapelor.

Scopul ce urmăresc fiind o simplă demonstrațiune, voi lua în mod aproximativ efectivul armatelor beligerante pe fiecare front de 3 milioane. Pe ce front puteau fi ele distribuite?

La 4 August 1870, frontul armatei germane, aproximativ de 500.000 oameni, erà de 125 km., ceea ce revine la 4 oameni pe metru de front.

La începutul lui Iunie 1904, frontul armatei japoneze, aproximativ 400.000 oameni, erà de 240 km. (cuprins între golful Liao-Tung și râul Tai-tze); când s'a apropiat de armata rusă, pe la sfârșitul lui Iulie, la sud de regiunea Liao-Yang, acest front nu aveà decât 120 km., pentru cele trei armate japoneze, ceea ce revine la 3.5 oameni pe metru de front.

Ținând seamă de datele acestor două războaie, se puteà lesne deduce întinderea ce vor lua fronturile strategice într'o viitoare conflagrațiune europeană, care va pune sub arme masse armate, cum lumea, de când e lume, nu a văzut. Și, dacã s'ar fi prevăzut întinderea, desigur că s'ar fi dedus și durata

răsboiului, care e funcțiune de efective și de întindere.

Și în adevăr, pentru o armată de operațiuni de 3 milioane, frontul de desfășurare având o densitate de 4 oameni pe m. c., este 750 km. Aceasta e lungimea frontului Occidental măsurat dela canalul Mânecei (Nieupoort) până la granița Elveției pe Rhin (Bâle).

Pentru aceiași armată, frontul de desfășurare, având o densitate de 2.5 până la 3 oameni pe m. c., ar fi de 1000—1200 km. Aceasta e lungimea frontului oriental, măsurat dela marea Baltică (Libau) până la granița de Nord-Est a României (Mamornița). Pe acest front densitatea nu e uniformă. În Lituania-Kurlanda densitatea e mult mai mică, tot așa și în regiunile bălților; dacă aceste se scot din socoteală, va rămâne și pe acest front, care are o dezvoltare de 1200 km., o densitate mijlocie de 3 oameni pe m. linear.

Ținând socoteală de posibilitățile mobilizării și de distribuirea trupelor pe fronturile de operațiune, s'ar fi dedus aproximativ lungimea fronturilor, iar din lungimea fronturilor

s'ar fi dedus urmările, pe cari le voiu cercetă în cele ce urmează.

În cazul unui războiu franco-german, frontul strategic al armatelor beligerante trebuie să se întindă dela Marea Nordului, călcând pământul Belgiei până la granița Elveției. Că Belgia eră să fie călcată de armatele germane, Francezii se așteptau dar tot nu voiau să creadă. Un critic militar scria în această privință următoarele, în 1911, în «la Revue d'Infanterie»: «Opinia mea e că Belgia nu e numai drumul războiului între Germania și Franța: ea este câmpul de bătaie, unde se va desnodă chestiunea europeană a egemoniei prusiane, pentru ca stpânirea acestui câmp de bătaie și mântinerea, sau suprimarea, independenței Belgiei constituiesc soluțiunea chestiunii».

De altfel o alianță a Franței cu Anglia, într'un eventual războiu cu Germania, impune armatei franceze, în interesul legăturii cu Anglia, să pastreze cu orice preț stpânirea litoralului maritim cel puțin dela granița belgiană.

Deci, în cazul unui războiu defensiv, armata franceză trebuie să-și întindă frontul, dela N-V

spre S-E, rezămându-i capetele pe două obstacole cari nu pot fi întoarse, pe mare și pe Elveția, țară neutră a cărei neutralitate Germanii trebuiau să o respecte pentru motive diverse, cari es din cadrul acestui studiu.

Pe frontul Oriental, aceleași cauze făceau ca armatele antagoniste, cari dispuneau de efective mari, să-și razime flancurile pe obstacole cari nu pot fi întoarse: la Nord pe Marea Baltică, în legătură cu flotele lor de rășboiu; la Sud pe o țară neutră, România, a cărei neutralitate binevoitoare, dacă nu concurs, ambii adversari o speculau.

Eacă prima deducțiune ce facem din sporierea efectivelor armatelor beligerante.

Dacă admitem că în primele evenimente ale campaniei a existat un echilibru între armatele antagoniste, rezultat al numărului și al pregătirei lor tehnice, și ca armata care a stat în defensiva strategică ș'a constituit frontul strategic în urma unei succesiuni de operațiuni, armata adversă ș'a constituit și ea în acelaș timp frontul ofensiv. După aceste operațiuni — preliminările unui mare rășboiu, vor începe marile operațiuni tactice,

cari vor avea ca prim scop ruperea frontului vrăjmaș și apoi provocarea evenimentului hotărîtor (decisiva).

Din ultimele răsboaie, următoarele învăță-minte s'au putut trage:

Japonia, la începutul răsboiului mandciurian, nu avea decât 372.500 oameni instruiți, afectați armatei active (Genki) și rezervei (Kobi), și 90.000 instruiți, afectați armatei teritoriale (Kokumin): în total 462.200 oameni instruiți. După 18 luni de răsboiu greu și de bătălii sângeroase, ca cele dela Port-Arthur, Liao-Yang, Șa-ho, Sande-pu și Mukden, efectivul luptătorilor, gata a fi aruncat într'o bătălie hotărîtoare, afară de trupele de etape și de depozite, carierau înapoia armatei de operațiuni, eră egal cu numărul oamenilor instruiți ce posedă Japonia la începutul campaniei.

La 28 August 1904, în momentul când se angajează bătălia la Liao-Yang, mareșalul Oyama nu poate pune pe linia de foc mai mult de 135.000 oameni. La 28 Fevruar 1905, Oyama dispune de 300.000 luptători cu cari încercă bătălia dela Mukden, și câștigă victoria. La 16 Septembrie 1905, când armistițiul fu

semnat, armata japoneză, care ajunsese la Nord de Thieling, număra 450.000 oameni. Adică, cu cât înaintă spre Nord și se depărtă de baza sa de operațiune, cu atâta efectivul armatei japoneze sporeă.

Cu un veac aproape mai înainte, Napoleon trece Vistula, la Iunie 1812, cu 450.000 oameni; dar ajuns la punctul decisiv, Moskva, el nu mai are de cât 95.000 oameni.

Cării cauze atribuim astăzi aceste constatări? Organizării masselor. Armata japoneză lăsase în urmă cotingente de oameni valizi, cari erau chiemate succesiv la depozitele corpurilor de trupă, unde se instruiau, sau își complectau instrucția militară, și stăteau gata a fi trâmise pe teatrul de operațiuni, fie pentru a întreține efectivele unităților, fie pentru a constitui noi unități. În urma sa, armata japoneză lăsase un adevărat rezervoriu, care-i întrețineă, sau îi sporeă efectivul, după trebuințele variate ale războiului. Așa s'a făcut că multe regimente s'au întors în Japonia, după terminarea războiului, cu efectivul inițial, dar cu nici unul din ofițerii și soldații cu cari plecase.

Și în războiul actual au fost regimente cari după 6 luni de campanie au primit 4.500 oameni dela depozitele lor, ceea ce însemnează că în acest timp ele au pierdut odată și jumătate efectivul lor.

Aceasta însemnează că Japonia, din punctul de vedere al mănținerii efectivului armatei sale, eră în stare să continue războiul, până la actul decisiv, oricât de târziu ar fi venit. Napoleon, dinpotrivă, a fost silit să pună sfârșit campaniei din 1812, după evenimentele dela Moskva, din cauza topirii efectivului armatei sale.

Deci organizarea masselor, sporind efectivele și asigurând conservarea lor, a făcut posibilă mărirea duratei războaielor.

*

În războiul modern, strategia și tactica urmăresc distrugerea adversarului : strategia prin bătălie, bătălia (tactica) prin atacul decisiv. Bătălia-manevra, din epoca napoleoniană și din 1870, s'a transformat în bătălie-operațiune de mai multe zile; deciziunea pe câmpul de bătaie a devenit un fapt strategic,

unirea între strategie și tactică a devenit mai strânsă ¹⁾).

Pe un front de 750 km., și aproape continuu din punctul de vedere tactic, operațiunile strategice se confunda cu cele tactice, iar cele tactice sunt acele cari determină durata războiului.

Generalul H. Bonnal, analizând condițiunile în cari se va da *prima bătălie* într'un viitor războiu franco-german²⁾), făcea să reeasă următoarele considerațiuni:

Principiul fundamental, pe care se sprijin tactica și strategia germană, poate să se definească într'un singur cuvânt: *învăluirea*. Ea constă din combinarea unui atac de front cu un atac de flanc; acest din urmă trebuind să se producă numai după ce inamicul a fost fixat prin cel dintâiu.

Învăluirea cea mai ușor de înfăptuit decurge din direcția marșului trupelor însărcinate cu

¹⁾ La conduite de la Guerre, par le général F. Foch (care comandă astăzi pe teatrul occidental de operațiuni grupul de armate franceze dela aripa de Nord a frontului).

²⁾ Questions Militaires d'Actualité, 2-me Série, 1908, par le G-ral H. Bonnal.

executarea ei, care duce drept pe flancul de atac. Intregul plan de războiu al Germanilor e conținut în aceste linii, ei având calitatea de agresor ca unii ce vor avea cei dintâi armata gata de a intra în acțiune.

Dar, ori ce atac pe flanc admite mai întâi imobilizarea trupelor de pe front prin atacuri asupra frontului; iar din punctul de vedere al apărării, orice manevră exterioară frontului, care ar ajunge la un atac, sau contra-atac, admite inviolabilitatea acestui front pe timpul cât ține criza. Inviolabilitatea frontului, în zilele necesare manevrelor în afara capetelor frontului de acțiune, pare astăzi indispensabilă nu numai pentru apărare dar încă și pentru atac. Dacă, într'un viitor apropiat, va trebui ca Franța să aibă un războiu cu Germania, numai cincisprezece zile se vor strecură între ordinul de mobilizare și primele angajamente pe front. După acest prim termen vor începe luptele pe front și marșurile spre unul sau ambele flancuri cu scop de a le învălui. Generalul Bonnal admite că vor trebui 5—6 zile de bătălie pentru a rupe echilibru pe frontul inamicului. Acest timp, el îl consideră de trei

ori mai scurt de cât cel întrebuițat în bătălia dela Mukden (23 Februarie—9 Martie 1905); și aceasta din cauza condițiunilor materiale, cari în Europa occidentală nu sunt aceleași ca în Mandciuria. De altfel, continuă expunerea, actul final nu va fi dat de trupele angajate pe front, ci de învăluire, sau de combinarea atacurilor de front cu un mare atac de flanc, dela care Germanii așteaptă succesul final.

Mijloacele de acțiune, ce se vor întrebuița contra Francezilor la prima bătălie, par formidabile și așa vor fi. Dar apărarea strategică, când a fost bine concepută și apoi executată cu energie, dispune de mijloace nu mai puțin puternice, așa că nu se poate spune dinainte în ce parte va atârna cântarul: totul va atârna de înaltul comandament.

Eacă cum judecă generalul Bonnal, în anul 1908, evenimentele viitorului rășboiu, din ziua deschiderii ostilităților până la darea primei mari bătălii; iar încheerea ce trage din acest studiu îl găsim formulat într'un studiu precedent «La prochaine guerre» ¹⁾.

¹⁾ Général H. Bonnal, Questions Militaires d'Actualité, 1-ère Série (1903).

Marea armată, care va fi smuls rivalei sale victoria, va putea să-și permită toate îndrăznelele, fiindcă totul îi va fi ușor. Cealaltă, dinpotrivă, va fi pusă într'o stare de inferioritate morală, așa de mare, încât orice acțiune viguroasă îi va scăpa, căci *mărimea chiar a efectivelor va fi pentru ea o cauză de slăbăciune și de ruină.*

Că națiunea învinsă în prima mare bătălie va voi să continue războiul, sau că va cere îndată pacea, rezultatul va fi același. Numai condițiunile impuse de învingător vor fi cu atât mai grele cu cât rezistența va dăinui mai mult.

Din acest studiu se trag două concluziuni:

Prima, că victoria, dobândită de una din marile armate antagoniste la prima mare bătălie, va fi dreapta răsplată a capacității comandamentului, a valorii combativă a trupelor și a virtuții militare a tuturilor.

A doua, privește acest fapt sigur: că rezultatul viitorului războiu va fi intim legat de rezultatul primei bătălii. Dacă Francezii sunt învingători, inamicul va trebui urmărit până la Berlin, și fără multă pierdere de timp. In

cazul contrar, lupta va putea continua un timp mai mult sau mai puțin lung, dar nu va ajunge decât la o pace dezaastroasă; însă mai înainte de pace, Englezii (presupuși aliați) vor șterge-o în insula lor.

A văzut limpede ilustrul scriitor și profesor? Cred că nu. S'a înșelat, cum se poate înșela ori cine, fie el chiar una din ilustrațiunile Școlii de Războiu din Paris.

Intr'un articol, publicat în «La Science et la Vie», generalul Bonnal analizează evenimentele petrecute pe frontul occidental, dela deschiderea ostilităților până la sfârșitul primei mari bătălii, care a avut loc pe Marna:

În ziua de 2 August, Germanii dispuneau, la hotarele Belgiei, de 21 corpuri de armată activă și 13 de rezervă. În ziua de 4 August, Germanii siluesc neutralitatea Belgiei, pe la Vest de Aix-la-Chapelle. După puține zile, atacurile date asupra capului-de-pod dela Liège au făcut să se vadă: importanța forțelor germane îndreptate în Belgia, judecata prefăcută a generalului Bonnal (mărturisirea e a sa) și greșala mare în care căzuse de ani întregi statul-major francez.

Dela 20—24 August au loc bătăliile dela Dinant-Charlerois-Mons, cari es în avantajul Germanilor, mulțumită mai cu seamă marelor superiorități numerice.

La 25 August începe retragerea voită a armatei franceze, ordonată de generalisimul Joffre și urmărirea ei de armata germană. La 5 Septembrie încetează retragerea armatei franceze; la 6, începe ofensiva ei; la 9 se termină marea bătălie, care în istorie va purta numele de victoria dela Marna, și începe retragerea Germanilor la Nord spre pozițiunile ce ș'au pregătit.

Această mare bătălie, s'a terminat în a 37-a zi dela mobilizare, iar nu în a 21, după cum se prevedea în 1906. Evenimentele importante s'au petrecut pe front, iar acțiunea de flanc nu a avut nici un rezultat, fiindcă atacurile de flanc ș'au transformat în atacuri de front în timpul acțiunii. După începerea retragerii Germanilor, urmăriți de armatele franceze, acțiunea pe flancurile de Nord ale armatelor adverse nu au avut alt rezultat de cât să întindă fronturile până la Canalul

Mânecei, unde ambele s'au sprijinit pe un obstacol absolut.

Acesta e rezultatul primei mari bătălii, care va fi urmată de numeroase mari bătălii, la cari va lua parte onorabila armată engleză neconținut sporită, și cari vor căuta să tragă victoria când într'o parte, când într'alta.

Bătălia dela Marna a fost o mare bătălie, dată pe un întins front între cele mai puternice și mai numeroase armate: între armata franceză, constituită din 6 armate; și armata germană constituită din 7 armate. Ea s'a terminat cu victoria necontestată a armatei franceze. Nu cunosc valoarea perderilor de ambele părți, știu însă că măsurându-le după violența luptelor a trebuit să fie foarte mari. Și totuși victoria nu a determinat nici sfârșitul războiului, nici nu a indicat care va fi rezultatul lui. Și eră fatal să fie așa. Să ne amintim o altă mare bătălie dată aproape în aceleași condițiuni și cu același scop, dar cu un cadru mult mai restrâns în ceea ce privește numărul trupelor participante: bătălia dela Mukden.

Frontul de luptă aveă 60 km. Efectivele

participante: 310.000 japonezi; 350.000 Ruși. Scopul urmărit de generalisimul japonez era să provoace o bătălie finală, care să hotărască soarta războiului. A voit, dar n'a putut. Bătălia are loc. Victoria necontestată e în mânele armatei japoneze; pierderile armatei ruse sunt foarte mari. Și totuși armata lui Kuropatkine, deși bătută, nu e învinsă. Ea se retrage la Thieling și e gata să se alinieze pentru a primi o nouă bătălie, care ar fi putut de astădată să iasă în folosul armatei rusești.

Asemănarea e isbitoare.

Ministru de războiu german, spune în discursul său dela 8 Mai 1913: «Situațiunea noastră geografică cere ca ofensiva noastră să fie condusă cu iuțeala fulgerului, ca să putem avea trupe disponibile pentru a doa izbire». (Intâia izbire era destinată Franței; a doa, Rusiei). Intențiunea a fost formulată. Execuțiunea a avut loc. Dar acțiunea fulgerătoare nu a scăpărat, fiindcă armata franceză i-a răpit scânteia: eripuit fulmen. Statul-Major german, care ș'a ispășit greșeala prin depărtarea capului său din Serviciu, a voit să dobândească o victorie hotărîtoare la Marna

atacând frontul și întorcând stânga franceză. A voit, dar nu a coordonat acțiunile, și executarea a dat greș.

Care să fie cauza, sau cauzele cari la Marna, ca și la Mukden, s'au împotrivit reușitei planului statului-major? Sunt aceleași.

Când armata germană, după bătălia dela Charlorois și Mons, a început urmărirea vertiginosă a armatei franceze, lumea toată așteptă să vadă izbucnirea catastrofei, care amenința pe armata franceză și Franța întreagă. Când trupele generalului von Kluck au ajuns la Compiègne, prietenii ca și neprietenii Franței cu sufletul îndurerat așteptau să vadă cetatea luminei căzând prada monștrilor de 420 și 305, și lumina stingându-se; dar așteptarea lor nu s'a împlinit, tunul nu s'a apropiat de Paris și catedrala Parisului a fost ferită de soarta ce va avea catedrala Reimsului, unde într'o vreme se ungeau regii Franței.

Cine a fost geniul Binelui care a depărtat urgia de sufletul Franței și a întors înapoi spre Nord armatele kaiseriene? Puterea numărului.

Când generalisimul Joffre ș'a dat seama de

pericolul care amenință aripa stângă franceză (26 August), a luat măsuri să reunească o nouă armată, a 6-a, la N-V de Paris, în afara flancului stâng al armetelor franceze. Cu această armată, putem zice improvizată chiar pe teatrul marilor operațiuni tactice, generalisimul atacă armata generalului Kluck, care căută să învâluiească și să întoarcă stânga armatei franceze urmând direcția dela Nord spre S-E; o silește să schimbe această direcție și să-și îndoaie frontul cu fața spre N-V, să se oprească, să treacă dela ofensivă la defensivă și să păzească, la rândul-i, flancul drept al marelui front ofensiv german.

Grație, dar, rezervelor numerice, pe cari i le da organizarea masselor, grație și mijloacelor de transport pe cari armatele bine organizate le pregătesc din timp de pace și le găsesc cu prisosință în țările civilizate, generalul Joffre înlătură învâluirea pe care i-o pregătise comandamentul german, conform vechii sale doctrine, scapă Franța de o mare catastrofă și răstoarnă un întreg plan de războiu german. Armata franceză ia ofensiva, iar armata germană, dându-și seama de gre-

șala ce făcuse, se retrage pe un nou front, cu scopul de a relua de acolo ofensiva, după ce va aduce rectificări grupării forțelor și va asigura apărarea acestui front.

Evenimentele ce se petrec în dauna armatei germane se atribuesc greșei comandamentului german: greșala de a nu-și fi constituit înapoia aripei de manevră (dreapta) o puternică rezervă de operațiuni, care să înlătore orice pedică s-ar fi pus armatei generalului Von Kluck de a-și îndeplini misiunea. Cu o asemenea rezervă, chiar dacă învăluirea nu reușea, s'ar fi înlăturat retragerea precipitată, care a adus armatei germane daune materiale și morale însemnate și i-a creat greutăți în executarea planului de războiu, pe cari nu le-a mai putut învinge în urmă.

Greșala comandamentului german e datorită sugestiei unei strategii învechite, care, dacă a reușit cu adversarul din 1870, nu mai putea reuși, decât revăzută și rectificată, cu adversarul din 1914. În timp de 44 ani, comandamentul francez a învățat multe, nu numai din greșalele lui din trecut ci și din

lecțiunile războaielor cari s'au succedat dela 1870 încoace.

Comandamentul german trebuiă să-și amintească cauzele pentru cari, într'un caz identic petrecut în 1905, marea bătălie dela Mukden, generalul Nogi, însărcinat să învăluiască aripa dreaptă rusă, nu a putut decât să prelungească stânga armatei generalului Oku și să transforme atacul învăluitoare într'un atac de front. Dar, greșelile în operațiunile militare, pe cari studiul și meditațiunea din cabinet le arată că sunt lesne de înlăturat, se repetă des în istoria războaielor. De aceea, ca să călăuzim bine progresele științei militare în domeniul lor aplicativ ne trebuiesc, ca în orice știință, practicieni cari să poseadă metode științifice militare și teoreticieni cari să poseadă metode practice; căci în știința comandamentului teoria nerezemată pe practică și practica necălăuzită de teorie sunt de opritivă primejdioase.

Un exemplu: Doctrina germană admite că „manevra strategică nu are trebuință de rezervă strategică, cum are trebuință manevra tactică de rezerva tactică, fiindcă acțiunea

convergentă, în timp și în spațiu, a tuturilor forțelor o dispensează“.

Manevra strategică nu are trebuință de o rezervă specială, da; planul bătăliei generale trebuie să fie consecința și dezvoltarea naturală a planului de manevră care determină misiunile, zonele de operațiuni ale armatelor și condițiunile generale a intrării lor în acțiune; și orice regulament asupra conducerii marilor unități, prescrie următoarele:

„În cazul când zonele de reunire ale grupurilor de armate opuse sunt prea depărtate unele de altele, trecerea dela dispozitivul inițial la dispozitivul bătăliei generale se efectuează printr'o serie de transformări corespunzătoare modificărilor succesive ale situațiunii.

„Când armatele se formează lângă granița, dispozitivul de concentrare conține în germine dispozitivul bătăliei generale“¹.

Eacă înțelesul ce dăm rândurilor pe cari le-am citat maisus. Manevra strategică, adică

¹) Sur le conduite des grandes unités (Décret du 28 Octobre 1913. Ministère de la Guerre) Paris.

bătălia-manevră, cum se înțelegea înainte de 1870, a devenit astăzi *bătălia-operațiuni* și e de domeniul marelui tactice și trebuie să conțină în germene dispozitivul *bătăliei generale*. Ceeace-i luă într'o vreme strategia cu o mână, fi dă astăzi tactica cu cealaltă mână, afară numai dacă înaltul comandament nu e beteag de o mână, căci nu degeaba unirea dintre strategie și tactică a devenit astăzi mai intensă, după cum mărturisează acum zece ani generalul Foch, a cărui competență în știința comandamentului cred că nu i-a contestat-o nimeni până astăzi.

Dar discuțiunea acestei chestiuni trebuie strânsă mai deaproape.

Clausewitz pricepe altfel rolul rezervelor: „Suntem de părere că în *bătăliile defensive*, corpurile de armată cari vor ajunge pe la sfârșitul *bătăliei*, sau rezervele cari vor fi ținute foarte departe înapoi și cari vor fi aduse târziu în luptă, vor avea o acțiune eficace.

„Sunt puține *bătălii*, în cari atacul să nu fi încercat o mișcare de *învăluire*: dar coloanele, cari caută a întoarce *apărarea*, sunt la rândul-le *învăluite* prin o mișcare înainte a

unor asemenea rezerve.... Urmează că se poate totdeauna, cât timp nu s'a părăsit încă câmpul de bătaie, restabili lupta prin mijlocul unei rezerve, sau a unui corp care intervine în luptă“.

Maiorul Loeffler, din statul-major german, se servește de acest citat ca să stabilească mai bine principiile după cari ar fi trebuit să se așeze în trăsuri generale planul bătăliei dela Mukden ¹⁾ și încheie: dacă atacul japonez ar fi concentrat toată energia sa pe una din aripele frontului rus, deciziunea s'ar fi produs mai rapede și complet. „Nu e nevoie de altă demonstrațiune, continuă el, pentru a face să se vadă ce efect s'ar fi obținut la Vest și la Nord de Mukden, dacă 4 sau 5 divizii ar fi venit să aducă concursul lor învăluirii dreptei rusești“. Nefăcând așa, Japonezii au împins neconținut spre Nord aripa dreaptă rusă prin împingeri normale, ușurându-i, chiar prin aceasta, retragerea spre Thieling.

Bătălia dela Liao-Yang, și mai cu seamă cea dela Mukden, lasă să se vadă limpede

¹⁾ La Guerre Russo-Japonnaise. Enseignements tactiques et stratégiques (Paris, 1907).

ce rol hotărîtor poate să aibă o puternică rezervă, ținută înapoi, în partea unde se va da lovitura în coasta frontului de luptă. Lipsind aceasta, acțiunea de învăluire a generalului Kluck în 1914 a căzut, cum a căzut și acțiunea generalului Nogi în 1905. În marea bătălie dela Marna, comandamentul francez s'a arătat mult mai perspicace decât cel german; și, orice se va întâmpla în viitor, pagina de înaltă știință militară, scrisă de generalul Joffre cu acest prilej, va rămâne neștearsă în istoria militară.

Și, din tot ce am arătat până aci, o deducțiune de mare însemnătate se poate face: Azi, cu sporirea efectivelor armatelor în războiu și cu numeroasele lor disponibilități, cu întinderea fronturilor și cu mijloacele de comunicațiune și de transport, manevrele pe flancurile armatelor vor reuși cu greu să le întoarcă. Mai totdeauna ele vor sfârși prin a prelungi fronturile, iar atacul lor învăluitoare se va transforma în atac frontal.

Ceeace s'a petrecut pe frontul occidental de operațiuni, s'a repetat de mai multe ori pe frontul oriental, unde niciodată atacurile de

întoarcere date, când la flancul de Nord, când la cel de Sud, de una din armatele potrivnice nu au reușit.

*

Și atunci, dacă armatele, cari luptă între ele, nu pot găsi rezolvirea războiului în bătăliile hotărâtoare, date prin combinarea atacurilor de front cu atacul de învăluire, sau de întoarcere, a unui flanc, nu le mai rămâne decât: să încerce decisiva printr'un puternic atac central, adică de front, când echilibrul între partide va fi slăbit; sau să se uzeze reciproc până la ruperea echilibrului, în caz când ambele partide au aceeași capacitate tehnică și numerică.

Generalul Bonnal găsește că atacul central, ca destinațiune decisivă, care a fost des și prielnic întrebuințat de armatele primului imperiu, va fi din ce în ce mai rar în viitor din cauza progreselor armamentului și fortificațiunii câmpului de bătaie. „De altfel, actul decisiv nu va fi în general pus în sarcina trupelor angajate pe front, fiindcă numai prin

învăluire, sau prin combinațiunea atacurilor de front cu un mare atac de flanc, Germanii caută izbânda finală“. Cu toate aceste admite că ar fi o mare greșeală de a se renunța cu totul la atacul central, fiindcă el se impune în anumite împrejurări: de pildă, când o zonă a frontului nostru ar permite desfășurarea unei mase de artilerie formidabilă, sau, când acțiunile la aripe au dat greș¹⁾. E bine ca din acest citat să nu se iee decât sfârșitul ca bun și să se transforme într'o regulă simplă, dar totdeauna aplicabilă: actul hotărîtor se va încercă cu toate puterile la unul din flancuri, sau pe un sector central al frontului, după cum împrejurările și mersul dinainte al operațiunilor ne vor călăuzi. Astfel au procedat armatele austro-germane pe frontul de Est în contra armatei ruse.

Procedarea uzării a fost practică de armatele inamice pe frontul de Vest, după bătălia dela Marna.

Dar ambele procedări — atacul central și uzarea, cer timp pentru a pregăti actul

¹⁾ Général H. Bonnal. Questions militaires, 2-me Série, Paris, 1908.

hotărîtor; apoi după ce s'a pregătit, o mare bătălie nu va fi deajuns pentru a anulă puterea de rezistență a unei mari armate, care numără milioane de luptători, și a hotărî sfârșitul războiului. Actul hotărîtor va fi constituit dintr'o serie de mari bătălii, cari se vor da între armate și grupurile de armate pe câmpuri tactice deosebite, la cari vor lua adesa parte corpuri de armată aduse de pe alte sectoare ale aceluiași front de operațiuni, sau ale altuia, și suma rezultatelor lor va defini rezultatul actului hotărîtor.

Generalul Bonnal socotea că actul hotărîtor va constă din prima mare victorie dobândită nu mult după încingerea ostilităților. Dau în rezumat ideile sale:

Victoria va fi poate rezultanta succeselor parțiale, obținute pe toată întinderea frontului de trupe mai brave și mai nerăbdătoare decât ale adversarului. O asemenea victorie — cum a fost cea dela Solferino, corespunde *bătăliei soldaților*, zisă paralelă. Progresele artileriei ne autoriză să prevedem, chiar și în bătălia cu forma paralelă, un act de forță,—în raport cu efectivele imense ce se vor angaja în viitor,

voit și pregătit de comandantul de căpetenie, oricare ar fi fost atitudinea de până atunci, ofensivă sau defensivă. Presupune deci că atacul dat la o aripă a căzut. Comandantul de căpetenie se decide să dea un atac central.

El va alege pe frontul său o zonă largă de 12—15 km., lărgime suficientă pentru a instala pe ea o masă mare de artilerie și pentru mișcările ordonate masei de infanterie și de cavalerie destinată a călca pe terenul ocupat de masele vrăjmașe din față. Atacul va fi pregătit de comandantul acelei mase după instrucțiunile generalisimului și dat când inamicul va fi immobilizat pe întregul front de operațiuni. Dacă atacul va isbuti să facă spărtura în frontul vrăjmaș, primul succes va fi exploatat pe zona atacului de rezerve puternice—aruncate la spatele trupelor cari au făcut spărtura—cari vor căuta să lărgască și să adâncească spărtura. Prin această spărtură va fi împinșă înainte apoi masa de cavalerie, care a fost adunată și adusă înapoia frontului în vederea evenimentului. Tot pe aci vor fi împinșe și alte mase de infanterie și artilerie venite din toate părțile.

Știrea izbândeii atacului hotărîtor, trimesă ca fulgerul dealungul întregului front, va stimula trupele și le va face să dobândească izbânde și în alte părți ale frontului, unde până atunci fusese ținute în respect.

Aceasta este fizionomia marei bătălii. Multe din prevederile savantului profesor al școlii de războiu din Franța, 's'au controlat și verificat în războiul de față. Desfășurarea unei mare bătălii centrale, expusă cu multă metodă și limpeziciune, este așa. Numai concepțiunea asupra bătăliei hotărîtoare, a *bătăliei generale*, cred că nu este aceea care trebuie să rezulte din acțiunea complexă ce se desfășoară pe fronturile uimitoare, de sute și mii de kilometri, pe cari stau față în față și la harța continuă 3—6 milioane de luptători.

Această concepțiune am căutat-o și am găsit-o în «regulamentul francez asupra conducerii marilor unități».

«Pentru a da lupta supremă, care hotărăște soarta războiului și de care atârnă viitorul națiunii, ori cât de mari ar fi forțele de cari dispunem, nu vom zice niciodată să sunt prea multe. Toate marile unități, cari operează pe

același teatru, trebuie dar să iee parte activă la bătălia generală.

«Fiind dat numărul enorm de masse, bătălia generală va fi rezultanta bătăliilor de armate, mai mult sau mai puțin distincte unele de altele, dar legate toate de aceeași concepțiune generală. Participarea totalității forțelor la bătălia generală, va putea fi considerată ca realizată, dacă toate armatele vor fi în stare să concure la realizarea acestei concepțiuni cu toate mijloacele, în condițiunile de timp și de spațiu determinate de Comandantul de căpetenie (art. 7).

«Bătălia generală este rezultanta bătăliilor parțiale cari, concurând spre acelaș scop final, pot să nu fie simultanee» (art. 56).

Aceasta este concepțiunea adevărată a actului hotărîtor. Ea derivă din întrebuițarea masselor pe același teatru de operațiuni, din întinderea extraordinar de mare a fronturilor de operațiuni, și din imposibilitatea de a ordona și conduce o bătălie unică, generală, pe un întreg front ocupat de masse mari de trupe.

Și acum cunoscând toate aceste ne putem da lesne sama pentru ce întrebuițarea masselor

mari în războiu a contribuit la lungirea războiului, iar nu la scurtarea lui, cum se credea de obște înainte războiului actual.

Pe teatrul de Vest, după bătălia dela Marna și retragerea Germanilor spre Nord pe noul front defensiv, ambele armate vrăjmașe s'au reconstituit fronturile lor stratego-tactice paralele și la mică depărtare; și apoi au început luptele de uzură, de zi și de noapte, legate între ele prin bătălii cu efective mari date în diferitele sectoare ale imensului front, bătălii cari au durat săptămâni întregi și au adus pagube mari personalului și materialului armatelor, dar nu au produs decât schimbări neînsemnate liniei fronturilor și nu au slăbit de loc puterea de acțiune a luptătorilor, nici nu le-a redus efectivele, cari au putut fi întreținute grație marelor rezerve date de masa armată a națiunilor beligerante.

Anul s'a sfârșit, și nimic nu ne îngăduie să vedem care va fi, și când va veni, sfârșitul uriașului războiu.

Pe frontul oriental, bătălii însemnate au avut loc fie pentru întoarcerea flancurilor, fie pentru străpungerea fronturilor, din Septembrie

1914 până la Aprilie 1915; și rezultatul acestor mari bătălii a fost în paguba și câștigul alternativ al celor doi potrivnici; teritoriile întregi au fost rând pe rând cucerite și părăsite de beligeranți; sute de mii de luptători s'au dat sfârșitul pe câmpurile de bătaie după fiecare mare bătălie; arme de tot felul și materiale de războiu, cari nu se mai pot număra, s'au pierdut de ambele părți; armate întregi au fost bătute și dezorganizate, și totuși, nici flancurile fronturilor nu au fost întoarse, nici fronturile sparte undeva. Un singur rezultat cunoscut și sigur au avut aceste bătălii reiterate în timp de 8 luni. Mai întâi, armata austriacă, și apoi cea rusă, au suferit pierderi colosale și mari neajunsuri. Comandamentul german, speculând situațiunea materială slabă în care se găsea armata rusă la începutul primăverii, a hotărât a-i da o mare lovitură centrală : ofensiva mareșalului Mackensen asupra sectorului Dunaetzului, cuprins între Vistula și Carpați pe un front de 60 km., însoțită de o incursiune a trupelor mareșalului Hindenburg în Kurlanda, executată spre aripa de Nord a armatei ruse. Această mare bătălie

pregătită cu trupe numeroase, cu numeroase rezerve și cu mari deslocări de trupe, susținută de diversiunea dela Nord și de acțiuni secundare pe întregul front, a început pe la începutul jumătății a doua a lui Aprilie (s. v.); și, după mai multe zile de lupte violente, a avut ca rezultat răsturnarea frontului dintre Vistula și munții Beskizi, apărut de armata a 3-a rusă (Radko Dumitrieff),—care nu a fost susținută de rezerve puternice—și retragerea acestei armate și a armatei a 8-a, care ocupă trecătorile din Beskizi și Carpați. Și cu toată această mare bătălie, al cărei rezultat a fost prăbușirea frontului rus pe un sector de 60 km. și nimicirea a două mari armate, războiul continuă și azi pe întregul front oriental. Marea bătălie dela Dunaetz nu a hotărât sfârșitul războiului austro-germano-rus. După bătălii mari și lupte secundare, pe un front de 1.200 km., cari au început în Aprilie și se țin lanț până astăzi, armata rusă s'a retras din poziție în poziție în Galiția și în Polonia de Sud, a ajuns să-și reconstituiească un nou front de operațiuni, să juguleze pentru câțva timp ofensiva aliaților și să facă față atacurilor

reiterate ce neconținut i se dau. Și de pe acest front se va retrage, va părăsi probabil chiar și teritoriul militar al Varșoviei, dar își va reconstitui un nou front, de unde se va pregăti pentru mari lupte și poate pentru o nouă ofensivă. Armata rusă a fost în adevăr bătută, dar nu învinsă. Suma victoriilor și învingerilor încă nu se poate face.

Deci, după atâtea și atâtea bătălii, pe cari le-a pierdut în ultimele luni, armata rusă, deși a fost uzată în mare parte, nu ș'a pierdut încă puterea de rezistență și de acțiune. Retrăgându-se pe un nou front, bine constituit, unde își va reface puterile și va strânge tot ce-i trebuie pentru lupte îndelungate, armata rusă va fi în stare să ducă înainte războiul cum l-ar fi putut duce în Mandciuria după marea ei înfrângere dela Mukden.

Deci, nici pe acest front războiul nu a fost de scurtă durată, nici nu s'a terminat printr'o mare bătălie hotărâtoare, după cum prevedeau doctrinele franceză și germană. Ce a putut face ca să se răstoarne o credință întemeiată pe o doctrină mărturisită de cele mai înalte instituțiuni de studii militare?

Factorul numeric — organizarea masselor, factor nesocotit în rezolvirea marilor probleme militare. Pentru cei cari-l nesocoteau — și aceștia erau foarte numeroși, nici-o relațiune nu există între număr și timp; dinpotrivă, generalul Bonnal credeă chiar că, după o mare bătălie, armata bătută va pierde orice putere de acțiune și că mărimea efectivelor sale va deveni pentru ea o cauză de slăbăciune și de ruină ¹⁾).

Constatând judecata greșită, care domniă în înaltele cercuri militare înainte de acest războiu, voiu încheia cu o observațiune.

Armata rusă din Galiția, după bătălia perdută la Dunaetz, s'a retras, bătându-se spre Est și N-E și ș'a reconstituit un nou front depărtat de cel părăsit de 250 km. Se poate ca acesta să fie provizoriu și ca comandamentul rus să găsească nemerit a constitui un alt front mai trainic pe alte pozițiuni mai favorabile planului ce ș'a făurit pentru continuarea războiului.

Posibilitatea de a-și constitui un nou front,

¹⁾ La prochaine guerre, 1906.

la o așa de mare depărtare de cel părăsit, i-a fost data de rezervele disponibile și de teritoriul țării. Deci legătura între număr și timp implică și legătura în spațiu. De sigur că dacă la spatele Dunaetzului, la o depărtare de 50-100 km., s'ar fi găsit granița unui alt stat, comandamentul rus nu ar fi avut timpul necesar ca să-și aducă noi forțe și material de luptă; și, deci, lipsa de spațiu în direcțiunea retragerii impusa de vrăjmaș l-ar fi împedecat de a-și organiza noi rezistențe pentru continuarea războiului. Deci, numărul, ca să poată fi pus în acțiune, are trebuința de timp și de spațiu.

Din acest punct de vedere judecând, fruntaria din Dobrogea eră, înainte de 1913, foarte neprielnică operațiunilor militare fiindcă se găsiă prea aproape de zona de concentrare a armatei noastre în Dobrogea, și prea aproape de linia Cernavoda-Constanța. Prin rectificarea ce i-a dat tractatul de București acest neajuns s'a îndreptat pe cât s'a putut.

Tot din acest punct de vedere judecând forma planimetrică a României, găsim că hotarele de N. și S. ale Munteniei și de E. și V.

ale Moldovei sunt prea apropiate pentru a îngădui operațiuni de lungă durată, admitând toate eventualitățile războiului, pe pământul regatului, cari ar avea axul lor orientat dela N. la S. în Muntenia, sau dela V. la E. în Moldova. Rectificarea hotarelor țării în sensul lărgirii spațiului dintre ele se impune din punctul de vedere al trebuințelor războiului.

3°. Războiul de uzură.

Războiul actual poate fi botezat «războiul de pozițiuni», căci, în afară de câteva mari operațiuni, ofensive tactice, făcute în stil mare, deoparte și de alta, mai toate operațiunile lui s'au redus la lupte și bătălii de pozițiune. Și, în această privință, doctrina războiului nu a ținut în deajuns sama de învățămintele trecutului.

Călăuzindu-mă de ideele generalului von Schlichting, publicate în «Internationale Revue» din Dresda (1900), expuneam astfel elevilor Școalei de Războiu, în cursul de fortificațiune profesat în anii 1899—1903, principiile atacului și apărării pozițiunilor.

«Regulamentele germane fac să reiasă interesul ce prezintă atacul fortificațiilor de câmpie. Regulamentul exercițiilor artileriei de câmpie îi consacră un capitol special, iar instrucțiunea asupra serviciului în campanie consideră artileria grea de armată ca un mijloc special de acțiune împotriva fortificațiilor.

«Astăzi, după generalul von Schlichting, lupta are o tendință vădită ca să iee formele unui asediu expeditiv și să se supună aceluiași regule. În adevăr, luptele de întâlnire — neprevăzute — tinzând să devină din ce în ce mai rari, *luptele în preajma pozițiilor întărite vor forma poate în viitor singurul pol al tacticii luptelor.*

«Școala germană nu admite atacul forțat de cât în bătăliile de întâlnire, în cari cele două armate, cari merg una în contra alteia, se isbesc ca la Solferino, de pildă.

«În contra unui inamic întărit, va trebui să se întrebuițeze lucrările de apropiere ca la războiul de fortăreață. Numai cu sapa în mână, asaltatorul va trebui să câștige teren, și asaltul final nu va putea fi încercat de cât când

apărările adversarului vor fi răsturnate de proiectilele artileriei de calibru mare, care astăzi urmează armatele de câmpie».

După terminarea conferințelor asupra conducerii atacului și apărării pozițiilor întărite, am încheiat cursul citând următoarea observațiune a generalului von Schlichting:

«Precipitarea cu care ne deprindem la manevre este, în ceea ce privește atacul fortificațiilor de câmpie, cel mai periculos dușman al comandamentului superior. Pentru a ataca pozițiile pregătite trebuie timp, de timp avem nevoie. Inimicul, întărindu-se, renunță la marile operațiuni ofensive tactice; și atacatorul, în asemenea împrejurare, nu poate să-i arate o mai mare, dar și în același timp o mai fatală, complezență de cât descoperindu-se prea curând și fără scop».

Mai târziu am găsit că ideele aceste sunt în acord cu cele emise de un cunoscut profesor al școlii de războiu din Paris, și azi ilustru comandant al unui grup de armate, generalul F. Foch, care credeă în *asociațiunea mai intimă a războiului de asediu cu războiul de câmpie*, în întrebuițarea fortificațiunii tre-

cătoare din ce în ce mai mult pe câmpul de luptă, etc.

Poate eram prea indoctrinat de anumite idei tactice, poate că și experiența, ce am făcut în războiul din 1877—78, a contribuit la înrădăcinarea acestor idei, eu însă neconținut le-am profesat și pe catedra, și în serviciul trupelor. În anul 1896, punându-mă de a curmezișul avizului comitetului infanteriei, am oprit pe ministru de a reduce la a patra parte numărul uneltelor, cu cari erau înzestrate trupele noastre de infanterie și l-am sfătuit chiar să le mărească dotațiunea. Și am isbutit.

De atunci continuu am luptat ca să se deie infanteriei tot ce îi trebuie pentru a dobândi libertatea de acțiune pe câmpul tactic și a o face să tragă tot folosul din armele sale de luptă, focul și izbirea; iar părerile ce am avut asupra acțiunii ei în luptă mi-au rămas nestrămutate.

După războiul din 1877—78, a urmat marele războiu ruso-japonez din 1904-905, care ar fi trebuit să confirme ideile generalului von Schlichting și să contribuie a le divulga. Potrivnică s'a întâmplat.

Maiorul Loeffler, din stat-majorul german, în studiul său asupra războiului mandciurian face următoarele reflecțiuni :

«Un fapt caracteristic al campaniei din 1904 e dezvoltarea extraordinară ce au luat de ambele părți *fortificația câmpului de bătăie*. Incețineala întregii campanii și încetineala operațiilor tactice au dat ocaziunea să se facă o largă întrebuințare. Se înțelege firește că Rușii cari, în general, au așteptat pe Japonezi pe pozițiuni organizate dinainte, să fi întrebuințat cu prisosință sapa și târnăcopul. Dar și Japonezii au întărit, întocmai ca Rușii, orice petec de pământ cucerit; și afară de aceasta, de câteori au atacat, au profitat de toate împrejurările ca să se îngroape în pământ. Oamenii lor, chiar când se culcau pe linia de foc, săpau și trăgeau alternativ.

«Desigur că ar trebui să se dea mai multă atențiune, în instrucția noastră din timp de pace, lucrărilor de fortificație și, în deosebi, construcțiunii șanțurilor executate noaptea, fără ca să se peardă din vedere că *victoria este numai rezultatul focului și marșului cari-l duc din ce în ce mai aproape de inamic, și că*

ea nu atărnă în niciun caz de lucrările de fortificație, ori cari ar fi.

«Dar, în conducerea războiului, nu-i de loc cu puțință de a lua drept modele absolute rezultatele observate în Extremul Orient și de a face din fortificațiunea pozițiilor punctul de plecare al acțiunii».

Știința franceză pare a fi tras aceleași învățăminte din războiul mandciurian, judecând după ideile maiorului de artilerie R. Meunier, brevetat de stat-major, și profesor la școala de Aplicațiune de Artilerie și Geniu¹⁾.

«...Vedem fortificația câmpului de bătaie luând o importanță considerabilă. Aci însă se cade a face o distincțiune: lucrările formidabile executate la Liao-Yang, la Șa-ho, la Mukden, sunt consecința unei situațiuni particulare, care e puțin probabil că se va vedea reproducându-se într'un războiu europeanesc, cel puțin într'un războiu pe fruntariile noastre (?).

«Ceeace pare că trebuie să se aplice în toate cazurile, e executarea foarte deasă a lucrărilor rapezi, fie pentru a întări o poziție de-

¹⁾ La Guerre Russo-Japonaise. Paris, 1906.

fensivă, fie pentru a se încleștă mai tare pe terenul cucerit, fie pentru a micșură vulnerabilitatea în timpul opririlor în marșul ofensiv...

«Rolul fortificațiunii de câmpie va fi, de nevoie, mărit în viitor...»

Prin urmare, literatura militară din ambele țări, care călăuzește opiniunea cercurilor militare, nu admite a se transformă în lege întrebuințarea ce s'a dat fortificațiunii de pozițiune în războiul din Mandciuria.

Să cercetăm acuma și doctrina.

«Inviolabilitatea frontului, cel puțin în timpul când se execută manevrele în afara capetelor lui, pare astăzi indispensabilă nu numai pentru apărător, dar încă și pentru atacator. Fortificațiunea improvizată e singura capabilă să asigure trupelor, însărcinate cu apărarea frontului, o capacitate de rezistență așa încât un atac, superior în număr sau în calitate, să nu le poată scoate din poziția lor decât după un număr oarecare de zile de luptă.

«In împrejurimele Mukdenului, Rușii au dispus de patru luni ca să fortifice frontul apărării, care la începutul bătăliei eră formidabilă.

«Dacă într'un viitor apropiat va trebui să avem un războiu cu Germanii, nu se vor scurge de cât 15 zile între ordinul de mobilizare și primele angajamente pe front. Vom avea oare puțința ca, *într'un spațiu de timp atât de scurt*, să fortificăm, după toate regulele artei, terenul pe care va trebui să-l apărăm pentru a pune o barieră năvălitorului?

«Chestiune gravă, dar nu insolubilă, și care ar fi rezolvită de mult, dacă un adevărat om de războiu s'ar găsi în capul armatei franceze». ¹⁾

Și doctrina franceză, reprezentată prin cel mai acreditat din cei cari au așezat-o, se îndoește că mijloacele de acțiune întrebuintate de Ruși la Mukden vor putea fi aplicate într'un războiu european din cauza mersului mult mai rapid al operațiunilor. Generalul Bonnal nu crede ca în 12—15 zile se va putea organiza apărarea unei pozițiuni tot atât de întinsă ca cea dela Mukden (cam 60 km).

Ceeace nu înțeleg e cum de s'a putut formula o asemenea părere fără a o controla.

¹⁾ Général Bonnal. Questions militaires d'actualité. 2-me série, 1908.

Cum se tălmăcește că în taberele de instrucțiune franceze nu s'a făcut o asemenea încercare pe porțiuni de 4—5 km. lungime, pentru a se fixa ideile și a se putea formula instrucțiunile ce statul-major erà dator să dea armatei. Eacă unde duce lipsa în armate a practicianilor-teoreticiani.

Ideele confuzee asupra întrebunțării fortificației pozițiunilor nu sunt datorite, în ultima analiză, decât sugestiunii de care sufereau toți—sugestiunea doctrinei: că războiul viitor va fi de scurtă durată.

În practica lucrurile s'au petrecut altfel, căci întrebunțarea ce s'a dat fortificațiunii pozițiilor în actualul războiu a făcut să se vadă că cea dela Mukden nu a fost decât o timida și neînsemnată încercare. Și cei cari au inaugurat această întrebunțare au fost tocmai Germanii, pe malurile râului Aisne. Cine ar fi crezut oare, două luni mai înainte, că falnica armată germană erà sortită ca într'o zi, după o retragere precipitată, să se oprească aici, și sub protecția șanțurilor să susțină pe loc luni întregi o luptă de uzura. Cine ar fi crezut, în 1912, că sfaturile ce da von Bern-

hardi armatei germane, de a arunca massa din dreapta asupra Belgiei, de a smulge victorii într'o mare bătălie la Nord și de a cădea în câteva zile cu dreapta asupra Parisului, vor duce această armată, făcută pentru manevra și isbirile fulgerătoare, în întăriri, executate sub presiunea urmăririi armatei franceze, de cari cu greu se va mai despărți. Dar trebuința își impune legile, cari de multe ori sunt foarte aspre.

După războiul din Mandciuria, Germanii au meditat mult asupra pregătirii tehnice și conducerii războiului. Cel din urmă războiu, al Statelor Balcanice, a fost minuțios studiat de ei. Și, din învățămintele culese din ele, Germanii ș'au stabilit metoadele de luptă și mijloacele de a le practica.

În ceea ce privește fortificațiunea pozițiilor, ei au învățat multe și multe au reținut, mulțumită analizei minuțioase a învățămintelor culese. Germanii, întrebuițând metoda experimentală¹⁾, ș'au dat mai bine seamă ca

¹⁾ Istoria nu e niciodată în stare să înlocuiască experiența. Generalul Verdy du Vernois, ajungând la Nachod pe câmpul de bătăie, da dracului istoria și prin-

Francezii de trebuința ce simte luptătorul de a cere protecție și adăpost pământului în diferite împrejurări, în cari se poate găsi pe câmpul de luptă, în ofensivă ca și 'n defensivă; și de aceea au înzestrat pe fiecare soldat de infanterie cu o uneltă și au adoptat metode practice și tipuri noi de adăposturi.

Indată ce o linie de luptători se oprește, se ascunde și se adăpostește. Indată ce trebuie să lupte, își creează mijloacele ca să se poată retrage nevăzută. În acest dublu scop ea își pregătește pozițiuni tari, cari îi asigură lupta îndârjită, ralierea și contra-atacarea.

Acesta e principiul după care Germanii organizează toate fronturile lor de acțiune.

Fiecare front e constituit din mai multe linii de șanțuri-adăpost, paralele între ele, depărtate una de alta cam de 100 m., lungi potrivit cu efectivul luptătorilor cari au să le ocupe, și legate între ele prin comunicațiuni frânte, cari dela ele duc înapoi la o linie for-

cipiile ei, și întreabă foarte simplu: Ce-i aici? Dar istoria e bună pentru a întreprinde în timp de pace creerea unei armate și a-l întinde neconținut spre războiu; e cartea cea mai secundă în meditațiuni... (General F. Foch).

tificată, constituită din șanțuri-adăpost mult mai solid organizate ca precedentele și armate cu mitraliere. Această linie e acoperită pe toată lungimea ei, cu un tavan care adăpostește pe luptători de gloanțe de pușcă și mitraliere și de spărturi de obuze și șrapnele.

Inapoia liniei fortificate sunt construite în pământ camerele de repaos pentru rezervele liniei de luptă.

Germanii, îndată ce au ajuns la noiele pozițiuni, după retragerea lor dela Marna, le-au întărit dându-le o organizare și o soliditate progresivă, care în scurt timp i-au pus în stare să facă față celor mai înverșunate atacuri ale armatei franceze. Odată cu tăria, ei au căutat, și au obținut, să procure oamenilor tot confortul compatibil cu condițiunile de luptă în cari se găseau, să-i adăpostească de loviturile artileriei franceze și să le ferească sănătatea de toate boalele cari nasc din vieața în șanțuri. Cei cari au vizitat pozițiunile întărite pe întregul front german au rămas uimiți de soliditatea întăririlor și de bunul traiu al trupelor ocupătoare.

Dela începutul războiului, și după câteva

grele încercări, Francezii ș'au dat seama că, mai presus de învățămintele teoretice, dobândite în marele așezăminte de cultură militară, stau învățămintele impuse de cruda trebuință. Un vechiu proverb grecesc ziceă că «din nevoie s'au născut meșteșugurile». Înțelepciunea acestui proverb s'a adeverit și în războiul de față. Francezii au lăsat deoparte scolasticismul și s'au pus la lucru practic, dedus din nevoile zilei și împrejurărilor grele în cari se găseau. Bunul simț i-a făcut să înțeleagă rapede foloasele întăririlor germane, mai cu seamă după ce ofensiva le'a dat prilejul să le vadă. Comandamentul a trimis la toate unitățile ofițeri, subofițeri și soldați de Geniu ca să învețe pe infanteriști construcțiunea adăposturilor după noiele tipuri germane. Educațiunea trupelor de Infanterie s'a făcut rapede; și atunci, cei cari mai 'nainte priveau cu adversiune mică sapa portativă și o găseau că îngreunează picioarele infanteristului — în pedita robur — au căutat să-și completeze prin toate mijloacele uneltele cari le lipseau. Uneltele dispăruților, lopatele și târnăcoapele găsite prin sate, până și uneltele de parc (din tră-

suri), toate au fost prinse pe ranițe de cei cari până atunci găseau că erà prea grea mica lopată regulamentară.

Dacă începutul a fost mai greu, restul a fost ușor. Francezii ș'au organizat în scurt timp un front cel puțin tot atât de tare ca cel german, și l-au înzestrat și rânduit cu tot ce trebuia pentru luptă, traiu și sănătatea trupelor. Dela ei au luat pildă și Englezii și Belgienii.

Pe frontul Oriental, Germanii s'au folosit tot cam atâta de fortificațiunea trecătoare, iar Rușii, cari o practicase în destul în Mandciuria, nu i-au refuzat nici acum serviciile.

Și astăzi, fortificațiunea pozițiunilor face parte din metoada de luptă a tuturilor armatelor beligerante; luptele, pentru cucerirea sau păstrarea pozițiunilor, se dau după principiile și procedările războiului de asediu; iar uneltele de lucru sunt considerate ca arme de luptă de toți luptătorii de orice armă: de infanterie, ca și cei de cavalerie și de artilerie. Acești din urmă, având să lupte astăzi și cu inamicul din aer, nu se mai mulțumesc să fie nevăzuți de pe pământ; ei mai caută să rămână ne-

văzuți de aeroplane și de aeronefe; și de aceea își ascund gurile de foc și oamenii creându-și apăposturi cu ajutorul uneltelor și sculelor.

Răsboiul, ce se face pe frontul occidental de unsprezece luni, e răsboiu de hărțuială și de șicană, unde înaintarea, ca și retragerea, nu se fac decât pas cu pas dar cu mari sacrificii; unde forțele morale, ca și tunul, stau în neîntreruptă muncă și încordare, cari le seacă puterile dacă nu le alimentăm neconținut.

*

Cum vedem, luptele și bătăliile de pozițiuni au devenit normale în răsboiul de azi; ele sunt compatibile cu durata răsboiului și sunt, pot zice, un rezultat al masselor cari duc răsboiul. Și e firesc să fie așa. Când o țară se decide astăzi să intre în răsboiu și când, pentru a-l face, pune sub arme întreaga națiune, ea nu se gândește să se lase ingenunchiata după cea dintâi înfrângere. A trecut de mult timpul când soarta țărilor se regula după o singură bătălie, sau după o manevră — strategică fulgerătoare. Cine mai crede astăzi că soarta

unui mare imperiu se va hotărî numai după o bătălie de câteva ore, cum s'a hotărît soarta Austriei în 1866, după bătălia dela Königgrätz și o campanie de 68 zile. Azi nici chiar o țară mică, cum e eroica Serbie, nu se va lăsa să fie călcată în picioare de o mare monarhie decât după ce ultimul luptător sârb va trage ultimul cartuș.

Și dacă e așa, eu mă întreb: cum a putut cineva să gândească serios că două țări ri-vale, cari nu au îndrăznit să se provoace la luptă în timp de o jumătate de veac aproape, vor intra în războiu cu armate de milioane de luptători cu cari au cheltuit zeci de miliarde, și vor pune în mișcare toate forțele lor vii și producătoare, numai pentru a încercă soarta armelor într'o *bătălie inițială decisivă*, hotărîte fiind dinainte ca cea învinsă să ceară pace și să primească toate condițiile ce-i va impune învingătorul.

Nu. Duelul între națiuni nu e ca duelul dintre indivizi. Aceștia es pe teren și se bat până când unul din ei e atins. Atunci onoarea e declarată satisfăcută și duelul încetează. Națiunile nu se mai bat astăzi pentru satisfacerea

onoarei atinse, ci pentru ocrotirea intereselor lor vitale; și, când se hotărăsc să se bata, se bat cu toate puterile lor până când una din ele își va seca toate mijloacele de luptă și va fi pusă în neputință de a duce luptă mai departe.

Pentru astfel de motive s'a deschis războiul de astăzi, și în astfel de condițiuni el se desfășoară. Tot ce se petrece înaintea ochilor noștri intră într'un cadru mare: masse de trupe mari, fronturi de acțiune mari, durata bătăliilor mare, mijloace de acțiune mari și nenumărate. Un asemenea războiu absoarbe toate forțele producătoare — fizice, intelectuale, morale și materiale — ale națiunilor și le uzează până la desăvârșita lor secare. Războiu de scurtă durată, sfârșit printr'o bătălie inițială hotăritoare, nu se poate. Războiu lung presărat de bătălii mari, da, căci pentru o națiune, care a intrat în războiu în condițiunile de astăzi, jumătățile de măsuri nu sunt permise. Și de oarece nu pot crede că vreuna din ele a fost tărîta inconștient în războiu, nu pot nici admite că ar putea să încheie războiul fără a fi tras ultimul cartuș.

O..., dar ultimul cartuş nu trebuie tras înainte ca interesele ţării să fie satisfăcute, şi ca să-l păstrăm, trebuie ca războiul să fie pregătit prin mobilizarea şi exploatarea tuturor forţelor ţării.

«Cea mai bună organizare militară este aceea care, în caz de războiu, va mobiliza toate izvoarele intelectuale şi morale ale ţării în vederea asigurării reuşitei lui. Când e în joc flinţa ţării, nimeni nu are drept să se apere numai cu o parte din forţele sale».

«În viitor se va cere unei ţări să-şi conserve cât se poate mai mult timp forţele, adică i se va cere mai mult să fie capabilă de o sfortare de lungă durată decât de o sfortare intensă»¹⁾.

Pregătirea războiului.

1°. Pregătirea politică.

Cred că am ajuns să arăt că astăzi războiul nu însemnează numai lupta între două armate, ci lupta corp la corp între două, sau mai multe,

¹⁾ Mareşalul Von der Goltz : la Conduite de la Guerre.

națiuni, cari își aruncă în bătălie sângele, finanțele, energiile morale, speranțele și libertățile lor. Bătălia între armate nu e decât un epizod al războiului, epizod hotărîtor, dar nu un act izolat și neatârnat.

Strategia întrebuintează mijloacele de războiu ce-i pune la dispoziție politica, dar nu le creează; ea intră în acțiune din ordinul politiceii; ea nu-și alege scopul ci merge spre scopul ce i-a hotărît politica; ea încetează acțiunea când îi ordonă politica.

Politica ordonă. Strategia execută.

Prin războiu politica culege fructul sacrificiilor de mai 'nainte; ea nu triumfă însă decât atunci când sacrificiile au fost satisfăcătoare.

Antagonismul între tendințele politiceii, jocul finanțelor și puterea armată a țării nu poate aduce decât nenorociri; *lipsa de uniune între politică, finanțe și armată e cauza neputinței unui stat.* Dacă toate aceste forțe sunt combinate, patria poate fi sigură de soarta ei și poate merge cu pasul sigur către progres și libertate.

Rândurile aceste nu sunt ale mele; ele au fost scrise pentru o mare țară și o mare ar-

mată de un fost profesor la școala superioară de rășboiu din Paris¹⁾, un an înaintea marelui rășboiu. Am găsit însă cu cale de a le reproduce în capul studiului pregătirii rășboiului.

Pregătirea rășboiului cuprinde: pregătirea politică a rășboiului; pregătirea forțelor materiale; pregătirea armatei.

Pregătirea politică a rășboiului, în cercul strâns în care mă pun, constă din: *crearea alianțelor, asigurarea neutrilor, pregătirea și întreținerea opiniei publice favorabilă rășboiului în țară și în străinătate.*

*

Ilustrul mareșal Moltke taxă de naive guvernele cari se bizue pe alianțe și pe înțelegeri cordiale. „Tractatele de alianțe, ziceă el, sunt lucruri excelente, dar îndată ce interesele intră în joc ele nu mai sunt observate. Să nu ne prea bizuim pe ele, și să ne stimăm satisfăcuți dacă vor fi în stare să constrângă națiunea aliată a păstră neutralitatea“.

¹⁾ Les Japonais en Mandchourie, par le Colonel Cordonnier. Paris.

Mărturisirea aceasta e de mare însemnătate astăzi, fiindcă ne face să vedem câtă încredere aveă Germania în aliații săi. Se îndoiă, dacă nu de toți, cel puțin de-o parte din ei; dar se îndoiă și mai mult de sinceritatea puterilor triplei înțelegeri, și de aceea chiar atât generalul von Schlieffen, fostul cap al marelui stat-major, cât și generalul Bernhardt, sfătuiau ca, în caz de războiu cu Franța, armata germană să pătrundă în Belgia, să-i ocupe litoralul, și de acolo să se arunce ca un vârtej asupra Franței și Capitalei ei. Primele succese vor provoca în aliații ambelor tabere atitudini favorabile Germaniei: Belgia înfricoșată își va retrage armata în cetăți și nu va mai mișcă, chiar dacă armatele germane i-ar ocupa o parte din teritoriu. Anglia va perde pofta de a-și aminti de cordiala înțelegere cu Franța, neîncercându-se în sprijinul lui Marte, căruia nu i-a ars până acum destulă tămâie. Italia temându-se de pedeapsă, dacă Germanii vor eși victorioși și simțind că va câștiga cu ușurință o bună pradă de războiu (Tunisia franceză după Tripolitania tur-

cească), dacă va intra în acțiune, va trece în partea Germaniei.

Numai de Austria nu se îndoește Germania. Cea mai mică isbândă a armatei germane o va decide să iee poziția la granița Rusiei, și chiar să treacă dincolo de graniță. Interesele ei sunt prea legate de ale Germaniei, și prea în mare conflict cu interesele Rusiei, ca să nu se folosească de un asemenea prilej bine venit, și să nu se îmbărbăteze de orice succes al Germaniei. De Austria, Germania e sigură că va fi alături de ea și va merge în contra Rusiei.

Deci, după socoteala Germanilor, precipitarea acțiunii într'un războiu cu Franța trebuie să fie nu numai un act strategic, dar și un act politic de mare însemnătate, merit: a-i asigura alianțele în cari nu se prea încredea; a despărți Franța de aliații săi de la Nord și Vest și a pune botnița neutrilor.

Constat dar că pregătirea alianțelor, cu adevărata ei sancțiune, nu e considerată în Germania ca o operațiune politică, înaintașa războiului, ci mai mult militara încredințată soartei necunoscute a primelor operațiuni tactice.

Din acest punct de vedere găesc că pregătirea politică a războiului nu a fost bine făcută de Germani.

După începerea operațiunilor, acțiunea politică a Germaniei asupra neutrilor a fost destul de bine condusă. O singură defecțiune constat până acum: a Italiei, care din aliată devenise neutră; dar aceasta eră fatală și de mult prevăzută de unii.

Eu găesc că asigurarea alianțelor posteroară declarării războiului este o greșită politică militară, căci introduce în desfășurarea operațiunilor militare ale războiului *factori necunoscuți*, cari pot influența în rău rezultatul lui.

Factor necunoscut a fost Armata Belgiană, de care s'a isbit, fără să se aștepte, armata germană la începutul ostilităților, care-i stă și azi în cale și îi stăvilește cucerirea coastei răsăritene a canalului Mânecei.

Factor necunoscut a fost Anglia, care a pus o forță neașteptată în calea armatelor germane din primele zile de operațiuni, pe când Germania eră sigură că va ocupa nesupărată Belgia și litoralul Mânecei, și va lovi Parisul

înainte ca Anglia să fi putut debarca în Franța un singur corp de armată. La apelul regelui George o armată națională s'a constituit, instruit, echipat și pregătit pentru acest războiu științific modern, unde rezistența fizică și eroismul individual nu sunt de ajuns pentru a asigura succesul. La apelul regelui George toate țările, cari constituesc marele imperiu colonial al Marei-Britanii, au trimis în Europa contingentele lor militare pentru a lua parte la războiul Metropolei.

Factor necunoscut a fost Italia, *aliata Germaniei*, care nu a voit s'o urmeze în războiu, a stat neutră nouă luni și apoi a declarat războiu Austriei, aliata credincioasă a Germaniei.

Tot printre factorii necunoscuți, cari trebuiau absolut cunoscuți înainte de războiu de statul-major german, și privesc pregătirea politică a războiului, pot pune:

Neașteptata mobilizare a armatei ruse și intrarea ei în acțiune înaintea prevederilor Germaniei;

Slăbăciunea armatei austriace la începutul războiului;

Rezistența extraordinară a bravei armate sârbești și victoriile câștigate de ea asupra armatei austriace.

Pregătirea alianțelor a fost mult mai bine făcută și realizată de Franța și de celelalte puteri ale triplei înțelegeri; și mulțumită acestei pregătiri, Franța a putut la început înlătura un mare dezastru, iar în urmă luptă cu arme egale cu puternicul ei adversar.

*

Pregătirea politică a războiului găsește un auxiliar de cea mai mare valoare în *Pressă*. *Pressa* țării are menirea ca să pregătească opiniunea publică înainte de războiu și să o călăuzească în timp de războiu. *Pressa* și opiniunea publică sunt doi termeni cari nu se pot despărți.

În războiul de azi — înțeleg și pe cel ce-va urmă — fiecare națiune caută să apere în contra adversarului, sau adversarilor săi, toate izvoarele vieții, tot ce constituie ființa morală și materială a națiunii. E firesc dar ca nici un element al națiunii să nu rămână străin răs-

boiului, nicio formă a activității ei, nici un cetățean al țării, bărbat sau femeie. Totul trebuie pus în joc pentru mântuirea patriei și neamului.

Pe toate aceste presa trebuie să le facă cunoscut populației țării. Trebuie să înțeleagă toți, fără excepție: toate clasele societății, industriașii, intelectualii, orășenii, sătenii, lucrătorii, muncitorii, că într'un războiu ca acesta, care întrece tot ce mintea omenescă își închipuie despre războiu, care nu are seamă în istoria omenirii întregi, fiecare om are un rol și o răspundere, pe cari nu le poate îndeplini decât cu mintea luminată și muncind fără răgaz. Fiecare trebuie să priceapă că munca și sacrificiul său, puse la un loc cu munca și sacrificiul concetățenilor săi, constituiesc forțele națiunii.

Rolul presei e mare și binefăcător, și de aceea ea trebuie să stingă polemicele și să lupte ca toate partidele să se strângă împrejurul marelui idei urmărite, să caute și să scoată la lumină toate argumentele unirii pentru rezistență și luptă. Ea trebuie să nu-și mai amintească nici vechile dușmăni politice,

nici vechile lupte de interese; o singură datorie are: să facă pe cetățeni să creadă că totdeauna au fost uniți și călăuziți de aceleași sentimente și de același ideal.

Urmând calea aceasta, pressa își face datoria; neurmând, săvârșește crima de „vătămare a națiunii“.

Îndată ce începe războiul, pressa e mobilizată moralmente. De acum înainte ea trebuie să facă parte din puterea națională, pe care organele răspunzătoare să-și poată sprijini întreaga lor acțiune pentru atingerea scopului ce urmărește națiunea sub arme; și, făcând parte din această mare putere, ea trebuie coordonată cu celelalte părți și supusă aceluiași restricțiuni și obligațiuni. În ziua denunțării păcii, ministrul de războiu francez convocând la Elysée pe directorii ziarelor din Paris le-a spus cam următoarele cuvinte: «Domnilor, me bizuiu pe patriotismul vostru pentru a primi de bună voie regimul cel nou pe care evenimentele îl impun pressei. Nu are să vi se spună totul. La început chiar are să vi se spună puțin de tot, dar vă făgăduiesc că tot ce vi se va spune va fi ade-

vărat. Nimic nu se va exagera, nimic nu se va preface, dar la fiecare pas vom fi siliți să ținem sub tăcere oarecari informațiuni, cari ni s'ar părea că pot compromite apărarea națională». ¹⁾

Toți se așteptau la o astfel de declarațiune, fiindcă toți simțeau că războiul din 1914 va întrece pe cele mai grozave dintre războaie. Fiecare simțea că pătrunde în niște regiuni, necunoscute, în zona unui infern interzis până atunci închipuirei omenești, și că pentru aceasta trebuie să schimbe, de sus până jos, deprinderile și moravurile.

Regimul cenzurii militare începea, regim indispensabil, pe care toți francezii, gazetari și cetitori, l-au înțeles și l-au suportat cu conștiința că-și îndeplinesc o strictă datorie către Franța în suferință. A fost o clipă de neuitată înălțare sufletească, și din acea clipă presa franceză a devenit cel mai puternic auxiliar moral al acțiunii militare. Și clipa aceasta a fost simțită de marele public, a cărui

¹⁾ La Revue Hebdomadaire (No. 11, mars 1915): La presse pendant la guerre, par Alfred Capus, de l'Académie Française, Paris.

conștiință și opinie nu a încetat a fi călăuzită de presă pe drumul datoriei cetățenești și patriotice.

Din acea zi, presa franceză nu a încetat a propovădui ideile esențiale cari, trebuiau să călăuzească adevărata opinie publică:

Că războiul, prin marea lui dezvoltare și prin complexitatea elementelor angajate, va fi lung, iar nu scurt cum se credeă până atunci.

Că victoria eră sigură numai prin uzarea forțelor Germaniei, dacă până atunci Franța va putea să-și conserve armata intactă și să țină pept vrăjmașului până când ea și aliații săi își vor complectă forțele.

Că totul, în ordinea militară, ca și în cea civilă, trebuia combinat ca să asigure maximum de rezistență.

Aceste idei trebuiau împărtășite masselor cetățenești. Trebuia, mai cu seamă, fiindcă Franța ajungea la cotitura cea mai tragică a războiului: retragerea spre Sud și descoperirea Parisului¹⁾.

¹⁾ La Revue Hebdomadaire (No. 11, mars 1915): La presse pendant la guerre, par Alfred Capus, de l'Académie Française, Paris.

Pressa franceză și-a făcut cu prisosință datoria și a binemeritat dela patrie.

Eu trec sub tăcere atitudinea unei mici părți a pressei noastre din vara anului 1913, fiindcă am cea mai deplină încredere că atunci când ora va sună, întreaga presă română, ca pressa franceză, va ști să-și facă datoria și înainte și după declararea războiului, și încheiu cu cuvintele prin cari d-l Alfred Capus încheie conferința sa asupra pressei în războiu: „Pressa, cu toate petele istoriei ei, merită acum să avem toată încrederea în ea; ea a desvălit, în aceste zile tragice, adâncimea influenței sale asupra opiniunii publice și importanța rolului său în timpul războiului. Ea a fost mai strâns legată de viața țării ca niciodată; ea i-a tălmăcit sentimentele, ea a reprezentat în adevăr pe Franța în acțiune, și această colaborare, Franța nu o va putea uita“.

Și, ca pressa să-și dea sama mai mult de nobila-i chemare în războiu, voi încheiă spunând: Energia armatei, numai dacă e susținută de conștiința poporului, poate câștiga cauza ce urmărește.

2°. Pregătirea forțelor materiale

Dacă opiniunea publică e forța morală care susține o armată în acțiune, forța materială îi este dată de pregătirea forțelor materiale ale națiunii:

Finanțele, Industria, Știința. Aceste forți se pregătesc din timp de pace și se mobilizează în timp de războiu.

★

Dintr'un articol apărut zilele trecute în ziarul «Viitorul», intitulat *Războiul Aurului* extrag următoarele reflecțiuni:

«Unii numesc războiul de azi «războiul munițiilor» fiindcă s'a dovedit că armata consumă astăzi cantități așa de mari de munițiuni cum nimeni nu și-ar fi închipuit vreodată. Alții îl numesc «războiul căilor ferate» fiindcă este constatat că Germanii, grație neîntrecutei lor rețele de căi ferate, au putut obține superioritatea când pe frontul oriental, când pe frontul occidental de operațiuni, — noi putem zice că, grație acestei rețele, ei au putut operă pe linii interioare, în acelaș timp,

în contra a doi redutabili adversari. Unii, în fața rolului mare și neașteptat ce au jucat, submarinele, voesc să-l boteze «răsboiul submarinelor». Alții, uimiți de mărimea colosală a efectivelor sub arme, îl numesc cu drept cuvânt «răsboiul efectivelor mari».

Fiecare din aceste numiri și caracterizări sunt exacte, dar cea mai generică, aceea care le cuprinde pe toate e desigur «răsboiul Aurului».

«Și munițiunile și căile ferate și submarinele—totul se cumpără cu aur, și Statele cele mai bogate au cei mai mulți sortii ca să iasă învingătoare.

«Odată învederat acest lucru, toate Statele intrate în luptă au căutat să-și mărească, sau să-și mențină, stocul de aur. Ca urmare a acestei necesități, toate țările au oprit exportul aurului. Și cu toate aceste, aurul nu poate fi reținut în țară în împrejurările de azi (vorbind de țările beligerante).

«Să luăm, de pildă, pe Franța. Stocul de aur al Băncii Franței crescuse în ultimul an cu 800 milioane. Răsboiul a redus comerțul exterior al Franței, a redus deci și intrarea

aurului în țară. Pe de altă parte industria franceză are nevoie de multe materii prime pe care le aduce din străinătate plătindu-le cu aur. Apoi munițiile și materialul de războiu procurate de America, le plătește tot cu aur. Apoi o mare scădere a intrării aurului în Franța o cauzează neplata cupoanelor multor împrumuturi făcute în această țară de State cari se află azi în războiu. Și străinii, cari altă dată intrau în Franța în număr atât de mare, au încetat a mai vărsa zecile și sutele lor de milioane în aur.

«Pe deoparte plățile cari trebuiesc făcute în aur au crescut, pe de alta intrările aurului au scăzut.

«Pentru a protege aurul s'a făcut o lege care oprește exportul lui sub orice formă, făcând o singură excepțiune pentru Banca Franței, prin care se fac plățile pentru străinătate. Apoi, paralel cu această măsură s'a făcut apel la patriotismul francez, pe care panica mobilizării îl abătuse. De atunci deținătorii de aur vin neconținut să-l schimbe în bilete de bancă, și varsă milioanele de aur în cassele băncii.

«De altfel, și în alte țări beligerante subscrierile la împrumuturile de război dovedesc că popoarele fac serioase sacrificii materiale pentru apărarea patriei.

«Ce va fi la sfârșitul uriașului război? Cum se vor reface stocurile de aur, rîsipite astăzi fără prea multă tocmeală cu ușurința necesităților inexorabile?

«Cum se vor lichida uriașele operațiuni financiare de aproape 200 miliarde, cât se zice că costă până acum războiul mondial?

«Până atunci trebuie să constatăm că *arma de căpetenie a războiului actual e drugul de aur din pivnițele băncilor de emisiune a diferitelor State.*

Da, lipsa drugului de aur a pus capăt războiului ruso-japonez din 1904—1905.

În acest război, bătălia financiară a jînut acelaș loc ca bătălia dintre armatele potrivnice. Pacea dela Portsmouth, care nu a satisfăcut de loc pe Japonezi, a fost primită de ei nu din cauza slăbirii batalioanelor lor, ci din cauza secării finanțelor lor. În Fevruar 1904, la începutul războiului, datoria Japoniei era de 1.450 milioane; în Martie 1906, ea se ridică

la 4.830 milioane; sau o diferență de 3.380 milioane la cari, dacă se adaugă împrumutul deja autorizat și cheltueele celor două bugete anuale, se poate evalua cheltueala totala a rășboiului la 5.120 milioane lei.

Rușii au cheltuit și ei aproape 7 miliarde.

Dar, la cheltueele făcute de Japonia trebuie să adăugăm încă 1.320 milioane cheltuiți cu refecțiunea flotei și armamentului, cu răsplate, pensiuni, etc.; adică în total 6.440 milioane lei. Japonia urmărind o politică de cuceriri și-a sleit finanțele în curs de 17 luni, căci e uimitoare sforțarea financiară ce a făcut Statul de a găsi să cheltuiască lunar câte 270 milioane pentru rășboiu, când întregul său venit anual, bugetar, nu eră de cât de 570 milioane.

Japonia a fost deci obligată, după 17 luni de rășboiu, să înceteze rășboiul și să primească tratările de pace cu Rusia. Ea a trebuit să renunțe la indemnitatea de rășboiu, de care aveă atâta trebuință, și să se mulțamească cu prețul păcei admis de Rusia.

Pentru a face rășboiul trebuiesc trei lucruri: 1° bani; 2° iar bani; 3° încă bani. Colonelul

«De altfel, și în alte țări beligerante subscrierile la împrumuturile de războiu dovedesc că popoarele fac serioase sacrificii materiale pentru apărarea patriei.

«Ce va fi la sfârșitul uriașului războiu? Cum se vor reface stocurile de aur, risipite astăzi fără prea multă tocmeală cu ușurința necesităților inexorabile?

«Cum se vor lichida uriașele operațiuni financiare de aproape 200 miliarde, cât se zice că costă până acum războiul mondial?

«Până atunci trebuie să constatăm că *arma de căpetenie a războiului actual e drugul de aur din pivnițele băncilor de emisiune a diferitelor State.*

Da, lipsa drugului de aur a pus capăt războiului ruso-japonez din 1904—1905.

În acest războiu, bătălia financiară a ținut acelaș loc ca bătălia dintre armatele potrivnice. Pacea dela Portsmouth, care nu a satisfăcut de loc pe Japonezi, a fost primită de ei nu din cauza slăbirii batalioanelor lor, ci din cauza secării finanțelor lor. În Fevruar 1904, la începutul războiului, datoria Japoniei eră de 1.450 milioane; în Martie 1906, ea se ridică

la 4.830 milioane; sau o diferență de 3.380 milioane la cari, dacă se adaugă împrumutul deja autorizat și cheltueele celor două bugete anuale, se poate evalua cheltueala totala a rășboiului la 5.120 milioane lei.

Rușii au cheltuit și ei aproape 7 miliarde.

Dar, la cheltueele făcute de Japonia trebuie să adăugăm încă 1.320 milioane cheltuiți cu refecțiunea flotei și armamentului, cu răsplate, pensiuni, etc.; adică în total 6.440 milioane lei. Japonia urmărind o politică de cuceriri și-a sleit finanțele în curs de 17 luni, căci e uimitoare sfortărea financiară ce a făcut Statul de a găsi să cheltuiască lunar câte 270 milioane pentru rășboiu, când întregul său venit anual, bugetar, nu eră de cât de 570 milioane.

Japonia a fost deci obligată, după 17 luni de rășboiu, să înceteze rășboiul și să primească tratările de pace cu Rusia. Ea a trebuit să renunțe la indemnitatea de rășboiu, de care aveă atăta trebuință, și să se mulțamească cu prețul păcei admis de Rusia.

Pentru a face rășboiul trebuiesc trei lucruri: 1° bani; 2° iar bani; 3° încă bani. Colonelul

Cordonnier, autorul importantei monografii «les Japonais en Mandchourie», citată de mai multe ori în cursul acestui studiu, stimă, în 1912,— călăuzându-se de cheltuelile făcute de Japonia,— ca, în cazul unui războiu, Franța cu budgetul său de 4 miliarde, va putea cheltui în fiecare lună jumătate din veniturile anuale, adică 24 miliarde lei într'un an de războiu.

Pentru a putea face față unor sarcini atât de grele, statele sunt dator să dea o bună orientare politicii lor financiare, să mărească depozitele statului și să asigure concurența izvoarelor financiare la satisfacerea trebuințelor armatei mobilizate.

Pregătirea forțelor financiare ale unui stat în timp de pace și mobilizarea lor în timp de războiu este cheia — de sigur, de aur — care singură deschide și închide războiul. Rezolvirea acestei grele probleme trebuie să facă preocuparea zilnică a oamenilor de stat, căci lipsa unei bune pregătiri poate compromite operațiunile militare cele mai bine pregătite.

Se poate întâmpla ca o țară, care și-a pre-

gătit finanțele în vederea războiului, să nu poată intra la timp în războiu, sau să nu-l poată continua, din cauza lipsei mijloacelor de acțiune. Cazul întâiu privește pregătirea materială a armatei; cazul al doilea, mobilizarea industriei țării. De acest din urmă mă voi ocupa aci.

Presupun că armata a avut tot ce i-a trebuit când a intrat în războiu. În ce limite? În practică nicio armată nu are tot ce-i trebuie când se mobilizează, iar după mobilizare golul în partea materială a unei armate merge crescând potrivit cu durata războiului. Cauzele cari nasc golul sunt două: una permanentă, consumarea și uzarea; alta, accidentală, pierderile.

Statele sunt datoare să iee măsuri din timp de pace ca să întrețină stocul materialului de războiu de toate categoriile, după cum întrețin efectivele armatei. Această întreținere se face prin înlocuire și prin reparațiune. Înlocuirea se face: din depozitele armatei, de industria statului, sau cea privată din țară; și de industria străină, dacă hotarele țării nu sunt

închise. Intreținerea se face în atelierele și stabilimentele statului, sau în cele private.

E foarte însemnată această chestiune, și totuși constat că armatele beligerante — și unele chiar din cele mai bogate — au neglijat-o, din cauza greșitelor socoteli ce s'au făcut din timp de pace, întemeiate pe informațiunile culese din ultimile războaie și mai cu seamă din cel mandciurian, și pe doctrina războiului.

E cunoscută de toți înverșunarea cu care luptă armatele beligerante pe cele două mari fronturi de operațiuni, unde din primele zile ale războiului s'au dat luptele cele mai crâncene. Germanii, în deosebi, s'au dedat în primele luni la o adevărată orgie de focuri de tun, de mitralieră și de pușcă. La cea mai mică alarmă, mitralierele lor aruncă pe câmp adevărate pânze de gloanțe fără chiar să caute ținta; tunurile lor bat zi și noapte pozițiile vrășmașe și la cel mai mic semn de mișcare acopere cu o adevărată ploaie de gloanțe, descărcate de șrapnele, tot terenul văzut și nevăzut din fața bateriilor lor. E de prisos cred să amintesc extraordinara întrebuințare de

munițiuni făcută în luptele îndelungate dela Ypres, Souchez, Soissons, pădurile de pe dealurile Argonnei, podișul dintre Meuza și Mozela, și munții Vosgi. Pe frontul de Est, Germanii, ca să pregătească spargerea frontului din sectorul Dunaetzului, au întrebuințat, se zice, 1500 guri de foc de diferite calibre, cari au tras 700.000 proiectile. Iși poate cineva da seama de urgia uraganului de oțel și plumb, care s-a deslăntuit asupra întăririlor și trupelor armatei a 3-a rusă? Ca și Germanii, Francezii au întrebuințat, fără nici o măsură, focul, răspunzând prin râsipa risipei de munițiuni. În luptele de pe podișul dela Nord de Arras, în cursul lunii Mai, ei au strivit rezistența Germanilor aruncând peste 200.000 proiectile asupra pozițiilor dela Carancy și 300.000 la începutul acțiunii ofensive din Artois.

Dar, această întrebuințare de focuri violente și aproape nesfârșite, a avut ca rezultat: secarea rezervelor de munițiuni și uzarea armamentului.

Prin uzarea țavei și a ghinturilor soliditatea tunurilor și puștilor nu se compromite, numai

preciziunea tragerii și justețea lor vor suferi, și aceasta e mult.

Gurele de foc cu cât sunt de calibru mai mare cu atât se uzează mai răpede. Așa de pildă: un tun de marină de 305 mm., care aruncă un obuz de 420 Kgr., e scos din serviciu după 200 lovituri, din cauza tocirii ghinturilor țavei; tunul de 340 după 180 lovituri; iar mortierul german de 420 mm., numai după 65 sau 70 lovituri trase. Tunul francez de 75 mm. rezistă mult mai bine, căci nu începe să peardă justețea și bătaia de cât după 3000 lovituri trase. (Se spune că orice tun de câmp, care a tras 3000 lovituri, e trimis la arsenal pentru a se repara);

Pușca rezistă bine la uzură, dacă are țava bine întreținută și nu e curățită prea des; ea poate să dureze mai multe luni și chiar până la sfârșitul unui mare războiu, fără ca preciziunea să i se modifice simțitor. S'au văzut puști, cari au putut trage în bune condițiuni până la 4000 cartușe. Preciziunea puștei aflată în serviciul armatei Statelor-Unite începe să sufere după 1500—1600 cartușe trase.

După Generalul Langlois, fiecare tun de

câmpie trebuie să dispună de un aprovizionament maximum de 5000 lovituri (săcoteind 10 zile de luptă cu o consumare maximă de 500 lovituri de zi) și minimum de 3000 lovituri. Regretatul general scotea această cifră din observațiunile făcute în războiul mandciurian aplicate la un mare războiu european, și cred că prevederile lui se verifică în bună parte de actualul războiu. Cât pentru dotația infanteriei, cred că 2000 lovituri de pușcă vor satisface trebuințele războiului.

Cum vedem dotația maximă a tunurilor de câmp și a puștelor infanteriei corespunde duratei lor de serviciu maxime. În cazul unui războiu mai îndelungat, puștile și tunurile, cari vor trage peste limitele arătate, vor trebui scoase din serviciul frontului din cauza uzării țâvei și trimise la arsenalele de reparațiuni.

Dar, în afară de țâvi, cari cum vedem au o durată mare de serviciu, tunurile și puștile au un număr de organe mult mai delicate, cari se scot răpede din serviciu (cum e aparatul de ochire la tunuri, aparatul de închidere, afetul, etc.), și cari trebuiesc înlocuite, sau reparate.

În ceea ce privește dotațiunea ce am fixat pentru munițiuni, se știe că nu poate fi procurată în întregul ei din timp de pace, fiindcă pulberile, sau materiile explozibile, cu cari sunt încărcate, au o durată de traiu peste care nu se poate trece fără ca ele să nu-și piardă calitățile balistice. Așa de pildă, pulbera din cartușele infanteriei nu trebuie conservată mai mult de zece ani. Urmează dar că stocul de pace va fi mult mai redus; dar pentru a asigura stocul de războiu trebuie să existe în țară: materiile prime necesare acestui stoc și ateliere rânduite pentru fabricarea munițiilor infanteriei și artileriei. De această chestiune m'am interesat mult ca ministru, și la plecarea mea din minister am lăsat studii complete pentru mărirea capacității de lucru a marilor stabilimente de artilerie. În intențiunea mea eră ca arsenalul armatei să fie complet reorganizat împărțindu-l în două: o secțiune; unde se găsește, având ateliere pentru construcțiunea trăsurilor armatei și ateliere pentru repararea și chiar fabricarea armelor portative; și alta, instalată pe alt teren, spe-

cial organizată pentru fabricarea proiectilelor și turnătorie.

Dar trebuințele unei mari armate sunt numeroase și foarte variate, iar industria militară, oricât de bine și de complet organizată ar fi, e incapabilă să le satisfacă pe toate ; de aceea e nevoie ca Administrațiunea Militară să studieze din timp de pace rechiziționarea fabricelor și stabilimentelor industriale din țară, de cari va avea nevoie în timp de războiu, iar Statul să acorde subvențiuni pentru instalațiunile și dotarea lor cu cele necesare pentru fabricatele speciale ale armatei. Cu modul acesta ele vor fi oricând în stare de a fi rechiziționate și puse în serviciul armatei.

Mobilizarea industriei private e de mare însemnătate în zilele noastre. Dar aceasta trebuie făcută cu rost și socoteală din timp de pace, pentru a coordona toate mijloacele materiale și personale. Baza organizării acestei mobilizări este recensământul stabilimentelor industriale și controlul lucrătorilor industriali, ținut pe categorii. Cei găsiți trebuincioși, după planul de mobilizare, vor fi mobilizați pe loc întocmai ca personalul căilor ferate și al ad-

ministrațiunii poștelor, telegrafului și telefoanelor.

O bună organizare a mobilizării industriale cere ca, pe lângă Ministerul de Războiu, să funcționeze comisiuni mixte industriale : o comisiune pentru industria armamentului, munițiilor, exploсивelor, materialului tehnic și de transport; o comisiune pentru industria alimentară și a îmbrăcăminteii; și o comisiune sanitară; toate compuse din specialiști militari și civili și legate de organele speciale și răspunzătoare ale administrațiunii războiului. Acestor comisiuni le revine sarcina de a coordona toate mijloacele țării și de a pregăti mobilizarea lor, ajutându-se de organele militare referente (personalul tehnic al artileriei și al geniului, personalul administrativ și personalul sanitar) și de biourourile de recensământ și rechizițiuni, cari funcționează pe lângă fiecare cerc de recrutare.

Țările mari pot da o altă organizare. Anglia, a cărei pregătire militară era la începutul războiului în stare embrionară, văzându-se amenințată de lipsa de munițiuni și de material de războiu, a înființat acum trei luni, sub presiunea trebuinței «un minister, zis, al mu-

nișunilor», și rezultatele deja dobândite par a fi bune după cum mărturisește primul ministru, d-l Asquith, în discursul cu care încheie parlamentul (17 Iulie st. v.): «ministru Lloyd George, care a adunat împrejurul său o pleiadă de specialiști, a reușit să organizeze producțiunea industrială a materialelor necesare pentru continuarea viguroasă a războiului, pe o bază pe care nimeni nu ar fi visat-o».

În Franța, înainte de acest războiu, există, pe lângă ministerul de războiu, un sub-secretariat de stat care îngrijă de partea administrativă a armatei. După lecțiunile învățate în cursul anului de războiu, s'a mai înființat pe rând: un sub-secretariat pentru munițiunile de războiu, și un sub-secretariat al sănătății (serviciile sanitare). Titularii acestor trei sub-secretariate, cari au rang de miniștri, strânși în jurul ministrului de războiu, organizează exploatarea părții industriale referențe și îngrijesc ca armata să fie îndestulată la timp cu tot ce-i trebuie pentru a lupta, a trăi, și a-și îngriji sănătatea.

Organizarea ce propun e identică cu aceasta, cu deosebire că înlocuiesc sub-secretarii

de stat, cari în organizarea noastră nu pot exista, și nici nu e trebuință de ei, cu inspectorii generali respectivi dela ministerul de războiu, cari au, și trebuie să aibă, capacitatea și răspunderea pregătirii armatei.

În fine, pentru a pune în legătură această organizare, în vederea trebuințelor majoare ale războiului, cu regimul nostru parlamentar, controlul permanent al pregătirii trebuie să revină comisiunilor parlamentare, permanente, alese de Senat și de Camera deputaților.

*

Intr'un articol intitulat «L'Académie des Sciences et la Guerre»¹⁾, d-l Gaston Bonnier, membru al Academiei de Științe din Franța, spune că, pe lângă serviciile aduse Armatei și Națiunii, de cari s'a putut vorbi,

«Mai sunt și altele aduse apărării naționale de membrii Academiei de Științe, dar asupra cărora nu se poate insista înainte de a se sfârși războiul: aceste privesc invenții-

¹⁾ La Revue hebdomadaire. No. 12 (20 Mars, 1915) Paris.

nile tehnice pentru perfecționarea armelor de războiu, artileriei, aviațiunii, reperajului exact al locului unde se găesc bateriile dușmanului; chestiunile de ravitaliare, problemele agricole impuse de scăderea mânei de lucru din cauza mobilizării, etc».

În mica sa cuvântare, din ședința dela 3 August 1914, președintele Academiei de Științe zice: «În situația în care se găsește Patria, sunt sigur a fi interpretul tuturilor membrilor Academiei, nemobilizați de un serviciu public, declarând în numele lor că se țin la dispoziția Guvernului pentru a ajuta Apărarea Națională, fiecare în specialitatea sa».

La 10 August, academicienii s'au grupat pentru a constitui șase comisiuni ale Apărării Naționale: Mecanica și Aviațiunea; Telegrafia fără fir; Radiografia; Himia și Explosibilele; Medicina, Hirurgia și Higiena; Alimentarea.

Prin aceasta, știința franceză a fost mobilizată pentru apărarea Patriei.

Aceste secțiuni s'au pus în legătură cu toate organele armatei, au început lucrul și rezultatele nu au întârziat. Rămâne știut că nu se pot aminti decât acele de cari se poate vorbi:

Chiar în ziua de 10 August, d-l Delorme a comunicat Academiei un apel adresat chirurgilor asupra necesității de a înlătura pe cât cu puțință amputațiunile. Academia de științe a trimis apelul acesta tuturor medicilor capi ai formațiunilor din interior și rezultatele dobândite au fost de cea mai mare importanță.

La 5 Octombrie, d-l Delorme a citit Academiei un foarte interesant memoriu intitulat: Considerațiuni generale asupra tratamentului rănilor de războiu; și studiul său are cele mai bune urmări pentru îngrijirea răniților, căci provoacă noi mijloace preventive contra tetanosului și face să fie întrebuințate chiar la ambulanțele divizionare, iar nu înapoi; prin aceasta scapă de moarte și de mutilare o mulțime de răniți.

Un profesor de chimie dela Sorbonna, examinând o serie de obuze germane, găsește în ele o pulbere, constituită dintr'un amestec de mai multe varietăți de fosfor, care putea fi introdusă, într'o cantitate oarecare, în corpul rănitului de gloanțele, sau de sfărământurile, proiectilului de 77. Existența fosforului fiind cunoscută și știindu-se că el alterează

țesăturile omorând celulele, și constituie un teren favorabil cultivei microbilor introduși în corp de pământul sau de bucățele de haine aduse de gloanțe, s'a recomandat hirurgilor să debrideze larg rănilile și să curețe cu cea mai mare grijă toate rănilile făcute de șrapnele și de sfărâmăturile de obuze.

D-l Amar a comunicat Academiei rezultatele experiențelor făcute asupra raporturilor dintre alimentare și forța luptătorilor, și conchide că, în tradițiunile alimentare ale popoarelor, se găsesc adevăruri fiziologice de cari igiena alimentară trebuie să țină samă: un soldat hrănit după tradițiunile sale își va vedeă forța musculară mai bine păstrată, și chiar sporită, decât daca ar fi supus unui regim alimentar mai bun și mai hrănitor, dar cu care nu a fost încă deprins.

Printr'o notă comunicată Academiei, la 3 Noembrie, d-l Le Roy arată că a ajuns să realizeze impermeabilitatea improvizată a hainelor întrebuintate de soldați în răsboiu, după ce au fost confecționate și chiar purtate; și Academia recomandă procedarea întrebuintată.

Din puținele citate se vede de ce impor-

tanță este pentru o armată în războiu gruparea forțelor științifice în folosul apărării naționale; și când se va ști tot folosul ce au tras armatele din munca intelectuală a oamenilor de știință din Franța, Germania, Anglia, etc., atunci se va vedea ce însemnătate are expresiunea ce întrebuițez: «mobilizarea științei».

Da, în Germania, ca și în Franța, întreaga știință a fost mobilizată în folosul războiului național. Armatele sunt însoțite de consilieri științifici, pe cari comandamentele îi consultă asupra prevederilor meteorologice, asupra mijloacelor sanitare impuse de împrejurări și de trebuințele momentului, asupra alimentării zilnice a trupelor, asupra mijloacelor chimice întrebuițate de adversar în luptă, asupra măsurilor de salubritate și igienă ce trebuiesc luate în diferite împrejurări pentru a ocroti sănătatea armatei, etc.

În Franța, ca și în Germania, laboratoarele și cabinetele de lucru ale oamenilor de știință, ca și așezămintele de cercetări științifice, s'au pus în serviciul armatei; și toată munca lor nu urmărește decât un singur scop: să stoarcă din știință tot ce folosește conducerii războ-

ului. Deviza științei nu mai e azi umanitatea ci *salus patriae*.

Știința românească, reprezentată prin secția științifică a Academiei Române și prin Facultățile de Știință și Medicină, are aceeași datorie de îndeplinit. Sunt încredințat că o va îndeplini, chiar înainte de a bate ceasul.

3°. Pregătirea Armatei.

Un scriitor militar a scris undeva că *o națiune trebuie să aibă armata politicei sale, sau politica armatei sale*.

Când politica unei țări urmărește un scop — îndeplinirea unei aspirațiuni, — ea trebuie să consulte organul competent al armatei, care singur e în stare a-i arăta mijloacele materiale prin cari țara va putea atinge scopul ce urmărește. Politica, făcând cumpănă între profit și pagubă, între scop și sarcinele impuse de scop, va decide dacă trebuie, sau nu, să acorde armatei ceace-i cere pentru a atinge scopul urmărit.

Fără un acord desăvârșit între organele răspunzătoare ale Armatei și Politică, nu se

poate atinge idealul unei națiuni. Armata unei țări trebuie privită ca barometrul aspirațiilor ei. Când i se sporește efectivul, sau i se îmbunătățește armamentul, se simte că aspirațiile, sau ambițiunile țării, merg crescând; când va fi dată uitării, sau i se va reduce efectivul, atunci se va vedea că aspirațiile țării sunt în descreștere, sau chiar părăsite.

Creșterea efectivului armatei noastre dela 1866 până la 1877 și înzestrarea ei cu un armament nou și de bună calitate, a făcut să se vadă aspirațiile domnitorului Carol: dobândirea neatârării României.

Politica imperialistă a Japoniei s'a rezămat totdeauna pe o armată din ce în ce mai numeroasă și mai bine pregătită pentru războiu.

Când armata e pregătită de acțiune, politică poate radica vocea și formulă voința ei. Politică e stăpâna și armata servitoarea ei devotată; dar politica nu trebuie să ordone decât când praful de pușcă s'a uscat și baionetele s'au ascuțit.

A pregăti o armată înțeleg a-i da puterea numerică maximă pe care populațiunea țării e în stare s'o suporte; a-i da cea mai com-

plectă pregătire de războiu printr'o instrucțiune sănătoasă și susținută; a o înzestră cu tot ce-i trebuie ca să lupte și să trăească; în fine, a-i da un bun comandament.

Și în privința pregătirii armatei, războiul de azi ne-a făcut să învățăm multe într'un an.

Organizarea numărului a fost lăsată la o parte de unele din țările beligerante. Anglia a neglijat-o până acum cu desăvârșire, iar astăzi face eforturi uriașe ca să-și improvizeze armata de care are trebuință politica sa. De sigur că acum, dându-și sama de pericolul la care a expus-o actualul războiu, va renunța la o lege militară, care trebuia de mult îngropată, și va introduce serviciul obligator. Ea s'a convins astăzi că tăria, ce-i dădea situațiunea ei de putere insulară, a slăbit de când știința războiului a deschis drumuri noi armatelor în aer și pe sub apă.

Armatele, pe cari Anglia trebuia să le aibă înainte de războiu, ea a început să le organizeze după începerea războiului.

Belgia a fost surprinsă de războiu tocmai după ce pusese, abia de un an, în aplicare noua lege militară, care era menită să-i dea o ar-

mată, dacă nu în raport cu populațiunea ei, cel puțin destul de tare pentru a putea face față, aliată cu o mare putere, unei invaziuni. Când războiul a izbucnit, a lipsit armatei belgiene puterea numărului; și acestei lipse se datorește în parte răpedea cădere a cetăților sale.

Puterea numerică a armatei rusești a fost cu totul inferioară puterii numerice a populațiunii sale. Cauzele sunt multe și de ordine diferite; ele nu încap în cadrul acestui studiu. Mă mulțumesc a constată faptul: Rusia e în plină evoluțiune socială; din această cauză toate instituțiunile ei sufer.

Puterea numerică a armatelor germane și franceze a fost bine pregătită și deopotrivă întrebuințată.

Dintre toate armatele beligerante, singura care a avut o pregătire tehnică și materială aproape completă la începutul războiului, a fost armata germană; și din acest punct de vedere ea va constitui multă vreme prototipul armatei pregătite de războiu. Ea nu numai că a reținut tot ce a avut de învățat din războaiele trecute, dar pare chiar că a pă-

truns și tainele viitorului, căci mai nimic, din ceea ce altora s'a părut neașteptat, pe ei nu i-a surprins.

Un exemplu, între atâtea.

În 1886, tacticienii germani susțineau că atacurile bruscate vor ști să învingă chiar și rezistența cetăților celor mai tari, ne cum pe a armatelor cari luptă pe poziții deschise, și au formulat chiar metode de atac în toate amănunțele lor. Metoda generalului von Sauer e cunoscută, cred de mulți. Pentru a o pune în aplicare s'a înzestrat armata cu artilerie grea de armata (cu tragere curbă și înhamată), și mai târziu s'au construit gurile de foc de foarte mare calibru, transportate cu auto-tractoare. Această artilerie eră menită să curățe dela distanță mare toate obstacolele, și să destrugă rezistențele pasive și organele de luptă din sectorul ales pentru spargerea frontului. Vechia tactică a războiului de asediu, precum și a atacului și apărării pozițiilor, părea clasată în archiva științei retrospective a războiului.

Când s'a cunoscut aceasta, toate țările s'au gândit ce ar putea să mai dea armatelor ca

să poată începe lupta la distanțe cât se poate mai mari: pistoale automate cari bat departe, puști cu bătaie mare, guri de foc de calibru mare cu bătaie mare și cu putere de distrugere și mai mare. Cu un cuvânt totul trebuia să fie armonizat: masse mari de luptători, arme cu bătaie mare, fronturi de lupta mari, pregătirea și începerea acțiunii la distanțe mari. Totul eră mare, *colossal*. Dar, tot întinzând spre mai mare, legea contrastelor s'a verificat: prea marele s'a isbit de prea micul. Și atunci multe armate au constatat că, alergând după prea mare, au scăpat din mână armele cari le trebuiau pentru prea mic, că mijloacele de luptă la distanțe mari le au luat din mână mijloacele pentru lupta la distanțe mici.

Germanii însă, deși puneau în evidență nouile metode de lupta, cari păreau a-i fi făcut să uite pe cele vechi, urmăreau cu cea mai mare atențiune evoluțiunile artei războiului și căutau a-i satisface toate trebuințele.

Astfel, deși arta specială a războiului de asediu pareă altora părăsita de Germani, la marele stat-major german se găsea că ofițerii de stat-major nu cunosc în ajuns toată arta

conducerii războiului de asediu, și se propunea chiar ca la marile comandamente serviciul operațiunilor să fie constituit din două secțiuni: a operațiunilor de câmpie și a operațiunilor de asediu. Mai mult încă, în regulamentul lucrărilor de campanie al trupelor de infanterie se introducea un întreg capital asupra lucrărilor de pământ, ce are de executat infanteria la atacul unei cetăți sau poziții înțărîte (atacul regulat, după vechea școală vauhaniană). Cu alte cuvinte, armata germană, care preconiză războiul ofensiv, atacul bruscat, crușarea trupelor, nu uită să învețe și vechea metodă care cere timp și răbdare.

Care poate fi explicarea acestui paradox? Cred că am găsit-o. Neapărat că metoda germană eră în acord cu tendințele școlii (doctrinei) germane, care rezultă din combinarea masei cu iușeala în orice acțiune. Dar, Germanii s'au gândit și la mijloacele adversarului. De pildă, ș'au zis: Mijloacele de cari dispunem, gurile de foc de 28, 305, 420, pe care le putem aduce cu armata, sunt în stare să lupte cu armamentul fortărețelor construite de Francezi și Belgieni până la sfârșitul veacului al 19

(tunuri și obuziere de 15 și 21) și să-l distrugă; dar dacă, întâmplător, vor adopta și ei aceleași calibre și ni le vor opune, lupta de artilerie atunci făcându-se cu arme egale, cetățile vor putea rezista atacurilor bruscate, și atacatorul ca să le poată cuceri, va trebui să ducă o luptă îndelungată și pas cu pas. Aceeași judecată se aplică și acțiunii împotriva pozițiilor organizate defensiv. Și judecând astfel, ei au căutat să dea armatei nu numai metode de lupte și regulamente de lucrări, ci și armamentul și materialul necesar de luptă. Și atunci, când, după retragerea lor dela Marna, Germanii au fost siliți să înceapă războiul de șanțuri, ei au dispus de tot ce le trebuie pentru a face față noii situațiuni în care se găseau: mortiere mici de sistem vechiu, aruncătoare de bombe de sistem Krupp, aruncătoare de mine (Minenwerfer), de diferite calibre, cu cari puteau să bată șanțurile vrăjmașe la distanțe mici și să distrugă și pe apărători și întăririle lor; periscoape, prin ajutorul cărora puteau să observe tot ce se petrece înaintea liniilor lor și să supravegheze mișcările vrăjmașului, fără ca observatorii să fie văzuți și

expuși loviturilor adversarului. Ei au dispus de bombe de mână (granate) pentru lupta din șanțuri. În fine, au dispus de un personal instruit și înzestrat cu materialul trebuincios pentru «lupta zisă de mine», pe care au întrebuințat-o pe o scară foarte mare.

Deși surprinși la început, Francezii au putut în curând opune arme egale unei situațiuni la care nu se așteptau. Ei au găsit în depozitele lor vechile mortiere neghintuite, au construit rapede în uzinele lor aruncătoare de mine, au întrebuințat cu profuziune granatele aruncate cu mâna, au pus la lucru minarii Geniului; și în curând lupta, după noua ei formă, s'a însghebat pe tot frontul în condițiuni de o perfectă egalitate.

Un singur lucru a lipsit armamentului francez pentru războiul de pozițiune, gurele de foc cu tragere curbă, din care cauză artileria franceză s'a găsit în inferioritate față de cea germană, cu toate calitățile neîntrecute ale tunului lor de 75. Nu a trecut însă mult timp și armata franceză a fost înzestrată cu tunul scurt (obuzier) de 155 de sistem Raimailho, gura de foc remarcabilă din toate

punctele de vedere, pe care mulți o considera superioară obuzierului german de 150.

Prin încordarea puterilor și grație industriei sale private, Franța a putut în scurt timp să elimine toate lipsele materiale cu cari intrase în războiu și să înzestreze armata cu tot ce-i trebuie pentru a duce lupta îndelungată în condițiunile cerute de actualul războiu. Desigur, că, dacă Franța nu ar fi dispus de mijloacele pe cari le are, și dacă coastele sale ar fi fost blocate, ea nu ar fi putut să dobândească atât de răpede tot ce-i lipsea și sorții războiului s'ar fi întors înpotriva ei. Și, spunând aceasta, trebuie să amintesc că lipsele materiale constatate și la armata franceză nu sunt datorite decât concepțiunii greșite a războiului.

Dar, mai presus de lipsele din pregătirea tehnică datorită autorității militare, au fost lipsele și neajunsurile pregătirii provenite din neacordul dintre politică și armată, ceea ce dovedește încă odată că numai *guvernele bune pregătesc o armată bună.*

*

Și ca să încheiu acest mic studiu, numai

câteva cuvinte îmi rămân să spun asupra comandamentului armatei. În studiul intitulat «Școala Comandamentului»¹⁾ ziceam:

«Acțiunea Comandamentului superior și activitatea organelor subordonate trebuiesc să se lege și să se susțină una pe alta. Înaltul comandament fixează direcțiunea și scopul, și dă impulsivitatea. Comandamentele în subordine își împart lucrul, și, sub impulsivitatea de sus și în direcțiunea dată, concură la îndeplinirea scopului propus. Ele sunt instrumentele de lucru ale comandamentului superior. Cu instrumente proaste, cel mai desăvârșit artist nu va face nimic bun, pe câtă vreme cu instrumente bune, chiar și un artist mediocru va putea face o lucrare de valoare. Ținta noastră însă trebuie se fie ca să avem instrumente bune puse în mânele unui bun artist.

«Un bun comandament, așezat pe întreaga scară a comandamentului militar, asigură unitatea în judecată și unitatea în acțiune, din cari izvorește dorința de a fi totdeauna

¹⁾ Publicat în 1910.

în acțiune, întemeiată pe prudență în hotărîre, adică *inițiativa și curajul răspunderii*.

«Reușita unei bătălii nu atîrnă atît de o tactică superioară și de un armament mai bun decît al adversarului cît de un comandament superior. În răsboiul din 1904, dacã Japonezii s'au arătat în totdeauna superiori Rușilor, aceasta se datorește mai cu seamă activității și energiei lor, cari îi împingeau neconținut înainte cãtre scopul comun.

«În aceasta constă astăzi însemnătatea comandamentului militar. Cultura lui profesională trebuie îndreptată în această direcțiune de activitate intelectuală și fizică, de judecată și inițiativă, întemeiate pe cunoștințe tactice sănătoase, încercate și practicate neconținut în timp de pace pe cãmpurile de manevre

«Puterea unei armate atîrnă astăzi de capacitatea comandamentului, adică de valoarea ofițerilor puși în capul ei, cãci ea e produsul calităților dobândite an cu an prin munca acestora, pricepută și conștiincioasă, în toate ramurile activității militare».

Am zis aci cã nici-un conflict nu trebuie să existe între politica financiară a țării și poli-

tica ei militară. Dacă armonia între aceste există, pregătirea materială a armatei e asigurată. Dar pregătirea ei morală? Pregătirea morală stă în pregătirea înaltului comandament.

Armata are nevoie de un bun comandament și, pentru a i-l da, partidele politice, cari guvernează o țară, trebuesc să renunțe la interesele lor trecătoare și să nu aibă în vedere decât binele armatei, care este binele patriei: *Salus patriae, suprema lex.*

PREVEDEREA IN PREGĂTIREA MILITARĂ

Organizarea Apărării fruntariei de Nord a Franței

«Trebue să recunoaștem că, operând pe linii interioare, vom avea în față-ne cele mai mari primejdii. De aceea să cade a pune în joc toată îndrăsneala și tot avântul nostru și a întrebuiți mijloacele cele mai hotăritoare în conducerea războiului. Noi Germanii trebue să ne deprindem, în deosebi, cu asemeni operațiuni, căci, dacă vom fi chieșiți într'o zi să luptăm cu puterile bine cunoscute cari ne înconjoară, ne vom găsi puși pe o linie interioară între Rusia, Franța și Anglia, cum s'a găsit altădată Frederic cel Mare între Austria, Rusia și Franța».

«O armată germană, care va opera între Rusia și Franța, pe linii interioare, va trebui să lase la Est, sau la Vest, chiar după o mare victorie, forțe destul de însemnate, destul de puternice, pentru a ține în loc luni întregi pe inamicul bătut și a-i împedecă orice încercare agresivă. E dar de interes capital ca prima victorie să fie desăvârșită pentru a paraliza multă vreme pe cel dintâiu adversar ce vom ataca...».

Am găsit aceste rânduri în însemnata scriere a generalului von Bernhardi, intitulată «Războiul de astăzi», publicată în Germania pe la sfârșitul lui 1911 și tradusă în franțuzește în 1913. Ele rezumă doctrina germană asupra operațiunilor pe linii interioare, doctrină bine cunoscută de multă vreme de Statul-Major francez.

Pentru ca operațiunile pe linii interioare să poată reuși trebuie ca depărtarea între armatele celor doi aliați, cu cari va lupta o armată, să fie mare; căci, cu cât armata care operează pe linii interioare are adversari mai puternici, cu atâta trebuie să fie mare și distanța ce desparte pe cei doi adversari ai săi, pe cari voește a-i bate separat.

Această distanță, oricât de mare ar fi la început, se va micșura zi cu zi, dacă victoria hotărîtoare cu cel dintâiu adversar atacat va întârzi, și dacă în acest timp al doilea adversar va avea mijloace să împingă înapoi trupele ce i s'au pus în față. Orice zi de întârziere va fi o pagubă adusă operațiunilor armatei interioare.

Pentru a face față acestei tactice, armatele aliate—în cazul de față, franceză și rusă—trebuiau să-și acordeze acțiunile în timp și în spațiu.

Prin ce mijloace? Armata franceză, care știa că va fi cea dintâie atacată, trebuia: să-și pregătească din vreme mijloacele ca să întârzie lupta hotărîtoare, să-și păstreze forțele neatinse până când aliata sa va fi fost în stare să rostogolească pedicele ce i s'ar fi opus, și apoi să ia cu hotărîre ofensiva strategică în contra vrăjmașului, sau vrăjmașilor comuni (armatele Germano-Austriace).

Eră armata franceză în stare să adopte o asemenea atitudine operativă? Da, ar fi fost în stare, dacă ș'ar fi organizat apărarea frun-tariei de Nord, tot atât de bine cum a organizat pe cea de Est.

Și judecata și încercările războaielor trecute ne încredințează că fortărețele nu au pierdut nimic din rostul lor de altădată în apărarea țărilor, ci ca, dinpotrivă, au mai câștigat.

La începutul unui războiu, în perioada mobilizării și concentrării, sarcina fortărețelor de pe fruntarii este defensivă. Ele susțin în timpul acestei perioade apărarea fruntariilor, dând protecțiune căilor celor mai însemnate, nodurilor de căi ferate, podurilor de pe fluvii, strâmtorilor, etc. Cu cât se simte această protecțiune, cu atât ea ajută sarcina grea și multiplă a trupelor de acoperire; ea micșurează părțile fruntariilor cari trebuiesc apărate cu trupe și garantează acestora un ajutor la timp și chiar o retragere asigurată.

Fortificațiunile de pe fruntarii sunt de asemenea de un mare sprijin pentru defensiva strategică. Pe ele se bizue armatele ca să câștige timpul trebuincios pentru manevra, care are de scop aducerea maselor acolo unde ofensiva vrăjmașului, sau ofensiva lor tactică, cere să le aducă.

Dar, importanța fortărețelor de fruntarie nu se reduce numai la acest rol de curată

defensivă. Dacă la început ele sunt datoare să acopere mobilizarea și concentrarea, pe urmă tot ele trebuie să țină deschise eșirile în țara inamică. Momentul critic al trecerii unui riu, câteodată executată chiar sub ochii inamicului, poate fi, dacă nu înlăturat, cel puțin redus prin capurile-de-pod. Trecerea unui râu, în liniște și siguranță, este în aceste împrejurări, primul pas al unei ofensive vi-guroase.

Fortificațiunile de pe fruntarii, cari se gă-sesc pe frontul de invaziune, pot să sprijine cu mult folos rezistența armatelor. Ele stavi-lesc un spațiu considerabil și descarcă cu atâta armata de câmpie, căreia servesc ca puncte de sprijin pe flancuri și ca cetăți de depozit.

Când o armată e silită să bată în retra-gere, fortărețele de pe fruntarii pot opri în loc și împiedecă pe vrăjmaș de a urmări armata cu baioneta în coastă¹⁾.

Ideile cuprinse în rândurile de mai sus, fac parte din doctrina războiului, admisă și ur-

¹⁾ La guerre d'aujourd'hui : l'importance de la forti-fication, par le général von Bernhardt.

mată de armata germană și cunoscută de cea franceză. Nu zic și urmată de aceasta din urmă, fiindcă ea a fost cam demult părăsită de armata franceză, numai din pricina unei tălmăciri greșite a spiritului ofensiv.

*

După războiul nenorocit din 1870 — 1871, Franța și-a reorganizat apărarea teritoriului după studiile și planurile ilustrului general de Rivières.

Organizarea ce s'a dat atunci fruntariei de Est e de mare folos operațiunilor armatei franceze în războiul actual. Din nenorocire pentru Franța, nu s'a dat aceiași organizare temeinică și fruntariei de Nord pentru motivul falăcios că eră acoperită de neutralitatea Belgiei, după cum și porțiunea fruntariei de Est, cuprinsă între Montbéliard și Geneva, eră acoperita de neutralitatea Elveției.

Totuși, fruntaria de Nord eră acoperită, între râurile Sambra și Scarpa, cu întăririle dela Maubeuge, Condé, Valenciennes, Maulde, Flines și Lille.

În studiile întreprinse după 1871, ca și în cursurile profesate la marile școli militare din Franța, stă pusă în vază trebuința organizării apărării acestei fruntarii.

Colonelul Delair, profesor la școala dela Fontainebleau, susține în anul 1882, importanța organizării unei pozițiuni centrale între râurile Sambre și Escaut, constituită din cetățile Condé și Landrecies, sprijinită pe Valenciennes și Quenois. Aceste cetăți trebuiau *modernizate și complectate*. Maubeuge, după el, eră prea în aer ca să poată face parte din sistemul de mai sus; totuși, din punctul de vedere al unei ofensive franceze prin Belgia, el îi recunoaște însemnătatea.

Colonelul Delair găsiă pozițiunea dela Hirson foarte importantă, fiindcă prelungiă spre Est acțiunea perdelei defensive de Nord și stăpâneă drumurile cari duc, prin valea râului Oise, la Paris. Aceeași însemnătate acordă și vechilor cetăți Douai și Arras, dela Vest, cari comandă drumurile ce duc la Paris prin Amiens.

Aceste erau ideile școalei franceze, idei pe

cari actualul războiu le-a controlat și găsit sănătoase.

Mai târziu, în 1890, ilustrul general belgian Brialmont a propus să se organizeze pentru apărarea fruntariei de Nord o regiune întărită între Escaut și Sambra, constituită din Valenciennes, Maubeuge, Landrecies și Charleville.

Pe ce se razemau propunerile organizării fruntariei de Nord, când ea eră acoperită de neutralitatea Belgiei, garantată de puterile semnatare ale tractatului de Francfort? De sigur că cei cari le-au făcut bănuiau că neutralitatea unei țări nu acoperă totdeauna fruntaria țării vecine.

Și această bănuială a fost întemeiată. Cei cari pricep asemenea chestiuni au studiat dacă în cazul unui războiu între Germania și Franța, Germanii vor avea interes să siluiască neutralitatea Belgiei, garantată de ei, pentru a pătrunde în Franța prin acea țară. Studiind și meditând, ei s'au convins că Germanii vor intra prin Belgia în Franța tocmai din cauza organizării puternice a fruntariei de Est.

Cei dintâi cari au dat alarma au fost generalii belgieni Brialmont, Déjardin și Ducarne.

Generalul Brialmont credea că, pe când forțele germane din Lorena vor ține în loc forțele franceze, o armată germană de trei sau patru corpuri de armată, plecând din Aachen (Aix-la-Chapelle), va trece Meuza între Liège și Maastricht și va pătrunde în Franța prin valea Sambrei, legându-se cu armatele din Lorena prin un corp de armată, care ar fi traversat Ardenii belgieni și Luxemburgul și se îndreaptă spre Mézières. Chiar după ce orașele Liège și Namur au fost transformate în cetăți tari, Brialmont, care a luptat din răspuțeri pentru a obține această transformare, nu a încetat de a crede că ofensiva germană se va desfășura tot pe stânga Meuzei, și a susținut cu convingere deplină că ofensiva pe dreapta Meuzei, deacurmezișul Luxemburgului și Ardenilor belgieni, e inadmisibilă din cauza terenului, sărăciei regiunii și lipsei de comunicațiuni.

Generalul Déjardin a fost cu totul de părerea lui Brialmont. Între altele, el a susținut că un atac al germanilor prin Ardeni și Lu-

xemburg nu constituie «o mișcare deajuns covârșitoare, pe care Francezii să nu o poată pară rapide cu forțele concentrate între Toul și Verdun». Cât de drept a judecat acest ofițer, ne putem da seama astăzi, când faptele au confirmat demonstrațiunea. Generalul mai credeă că, pentru a trece pe stânga Meuzei, Germanii vor luă drumul dela Nord, între Liège și Maastricht, de preferință celui dela Sud, între Namur și Givet, care e prea aproape de fruntaria franceză, și că direcțiunea marșului armatelor germane va fi valea râului Oise, lăsând Maubeuge la Vest.

Generalul Ducarne, vechiu cap al Corpului de Stat-major, a văzut lucrurile mai puțin limpede ca precedentii. El a găsit că ideeele generalului Brialmont asupra unei invaziuni în Franța prin stânga Meuzei nu sunt întemeiate. După părerea sa, o armată germană, care ar înaintă pe la stânga, ar fi prea departe de forțele principale germane din Lorena, și ar găsi în fața-i o cetate ca Maubeuge; ar da și peste Givet, Ayvelles și Hirson, cari i-ar împedecă drumul. Pentru a încercă o asemenea operațiune, armata de invaziune ar trebui,

mai întâi, să cucerească cetatea Liège, sau Namur, sau Grivet, cetăți de mare valoare, «cari impun un lung asediu, astfel că s'ar expune la un mare dezastru, în caz când ofensiva în Franța nu i-ar reuși și ar fi silită să se retragă». Pentru aceste motive generalul Ducarne crede că Germanii, dacă vor silui neutralitatea Belgiei, vor urmări regiunea din dreapta Meuzei și vor atinge frontiera franceză în sectorul Sedan—Carignan—Stenay.

Ceeace mi se pare straniu în această chestiune este cum, niște ofițeri, cu o autoritate necontestată în țara lor, cari ș'au dat atât de bine sama de realitatea lucrurilor, nu au fost în stare să convingă guvernile belgiene și să le facă a da armatei și apărării teritoriului o organizare, care să pună Belgia la adăpostul nenorocirilor ce s'au abătut astăzi asupra ei.

Să cercetăm mai departe părerile cercurilor militare germane și franceze.

Generalul german von Bernhardi, o autoritate militară cu mare greutate în Germania, a susținut, chiar în anii din urmă, cu toată organizarea perdelei Liège—Namur, puțința

unei ofensive germane deacurmezișul teritoriului belgian.

În Franța, scriitorii militari autorizați admiteau posibilitatea unei ofensive germane prin Belgia, și susțineau că, într'o asemenea eventualitate, Francezii ar avea același interes ca și Germanii ca să siluiască neutralitatea Belgiei.

În «la France Militaire» se cetea în 1910: Dacă în această oră un războiu ar izbucni între Franța și Germania, Belgia ar fi deîndată siluită. Aceasta e convingerea celor cari urmăresc evoluțiunea ideilor și instituțiunilor militare în Germania.

«Opiniunea mea, scrieă un critic militar în «la Revue d'Infanterie» e că Belgia nu e numai drumul războiului dintre Germania și Franța: *«ea este câmpul de bătaie, unde se va desnoda chestiunea europenească a egemoniei germane, pentru ca stăpânirea acestui câmp de bătaie și mântinerea, sau suprimarea independenței Belgiei, constituesc soluțiunea chestiunii».*

În «la Revue française des questions diplomatiques et coloniales» se cetea, în 1912, următoarele rânduri: «Ea (Germania) are tot

interesul să-și lărgască câmpul de acțiune în așa chip ca, luptând cel puțin cu arme egale pe principalul teatru de operațiuni, să poată produce la timp oportun o diversiune eficace, făcând să intervină noi forțe pe un alt teatru convenabil ales. *Germania nu poate alege un teatru de operațiuni accesoriu, dar hotărîtor, mai bun ca Belgia.* Să ne gândim ce impresiune ar produce știrea, care ar cădea ca o bombă, numai după câteva zile de la declararea războiului, că 200.000 germani se îndreaptă spre izvoarele râului Oise, la opt sau zece zile de marș de forturile Parisului».

Nu numai Francezii, dar și străinii, au simțit această impresiune și ș'au dat sama de catastrofa care amenință Franța, îndată după invingerile armatelor aliate franco-engleză la Charlerois și Mons.

De altfel, chiar istoria mărturisește că mai toate războaiele dintre Germania și Franța, dinainte de 1870, s'au desnodat în Belgia; iar, pentru cele ce aveau să urmeze dela 1870 încoace, Generalul von Schieffen, fost cap al Marelui Stat-major german, a declarat că *dacă armata germană ar întâmpină greutăți pe dru-*

mul cel drept, sau dacă acesta i-ar fi închis, se va admite ca aceste neplăcute pedici vor trebui întoarse prin Elveția sau prin Belgia (Deutsche Revue, 1909) ¹⁾.

Cred că am arătat deajuns că înaltele sfere militare franceze își dau sama că neutralitatea Belgiei eră o simplă expresiune diplomatică fără nici o sanctiune militară. Nu numai că-și dădeau seama, dar încă întrevedeau evenimentele așa de limpede, încât acum mi se pare că le citeau în cartea soartei. În adevăr, eacă ce am găsit într'o scriere a generalului Herment, intitulată: *L'Etat des Forteresses belges et sa répercussion sur la défense de notre frontière du Nord*, apărută pe la sfârșitul lui 1912:

«Generalul Brialmont presupunea că ofensiva germană (prin Belgia) se va face cu 3 sau 4 corpuri de armată. Generalul Ducarne stimă că ea se va face cu 6 sau 7. Acesta se apropie mai mult de adevăr; trebuie însă să recunoaștem că ilustrul inginer își expunea ideele la o epocă în care armata germană nu aveă decât 20 corpuri de armată, iar for-

¹⁾ René Bremer, Capitaine commandant (adjoint d'Etat-major: Patrie avant tout (Bruxelles, 1912).

tificațiunile Alsaciei și Lorenei nu aveau dezvoltarea de astăzi.

«Dacă Germanii se decid a silui neutralitatea Belgiei, vor face-o pentrucă vor să încerce prin Belgia marea lovitură, și e probabil că evaluarea generalului Ducarne trebuie considerată ca un minimum. Franța fiind îndatorată să-și păzească fruntaria Alpilor și să păzească iarăși Algeria, Tunisia și Marocul, nu poate dispune decât de 17 corpuri de armată. Germanii, opunându-i 14 corpuri de armată susținute de întăririle loreno-alsaciene, vor avea pe câmpul de bătae forțe ecuivalente forțelor franceze; și terenul limitat al operațiunilor le va permite să țină piept în bune condițiuni. Le rămâne dar 11 corpuri disponibile. Presupunând că vor lăsa două pe fruntaria rusă, pentru a grupă împrejurul lor corpurile de rezervă și a cooperă cu armata austriacă, ei vor dispune de 8 sau 9 corpuri de armată pentru a încercă operațiunea pătrunderii prin Belgia. Va fi, în adevăr, o mare forță pe care Germanii o vor mări încă cu divizii de landwehr».

Distinsul scriitor francez și-a dat destul de

bine seama de planul campaniei alcătuit de stat-majorul armatei germane. Dar, prevederile sale nu sunt produsul unei simple intuițiuni, ci al judecării și cumpănirii operațiunilor probabile. Căci, eacă cum judecă generalul Herment evenimentele presumtive:

«Amintirea atacului Port-Arthurului, dat de flota japoneză, nu va lăsa în pace pe vecinii noștri. Dacă Germania se hotărăște de războiu și dacă are gândul să opereze prin Belgia, armata sa se poate mișca brusc, poate lovi răpede și tare fiindcă are mijloace: are numeroase corpuri de armată, date de nouele legi militare, are efective mari, pe cari le întreține în timp de pace, are două tabere de instrucțiune la Malmédy și la Elsenborn (lângă granița Belgiei), unde întrunește în fiecare an brigade și divizii pentru manevre și școale de foc. Nimic mai lesne ca să aibă acolo câte o divizie gata de marș. Tot astfel poate să aibă trupe pregătite în numeroasele garnizoane, cari există între Aix-la-Chapelle și Rhin, dela Wesel până la Coblentza și Mayentza....

«Două corpuri de armată pot fi dar arun-

cate pe neașteptate asupra cetății Liège cu ajutorul căilor ferate. Această operațiune are să fie și mai ușoară, când se va isprăvi legarea liniilor belgiene cu cele germane dela Stavelot și la Malmédy... Precedate de două divizii de cavalerie, susținute de cicliști și de trupe pe infanterie în automobile, cari vor pune mâna pe gări, trenurile vor urmă aproape fără întârziere; și aceste două corpuri își vor putea începe debarcarea la Hervé și la Pépinster, la 8 sau 10 km. de forturi, după trei ore dela trecerea fruntariei de cavalerie (dela aceste localități până la fruntarie nu sunt decât 17 — 18 km.).

«Cavaleria, însoțită de infanterie în automobile, va fi după trei ore în fața cetății, care se găsește la 30 km. de fruntarie, o va investi, o va bombardă și va aruncă cea mai mare panică în oraș și în mica garnizoană...»

Evenimentele s'au petrecut aproape cum au fost prevăzute.

Siluirea neutralității Belgiei și invaziunea armatelor germane în Franța prin fruntaria ei de Nord fiind prevăzută de mult, să cercetăm ce măsuri s'au luat de guvern și de

comandamentul francez pentru a le opune acestei eventualități.

*

Organizarea defensivă a fruntariei de Nord trebuie complectată pentru a putea servi armatei franceze : fie ca bază de operațiuni ofensive, în cazul când timpul și mijloacele i-ar fi permis să pătrundă în Belgia, înainte, sau în acelaș timp cu armata germană ; fie ca baza defensivă, în cazul când ea ar fi trebuit să rămână în defensivă strategică pe acest front, sau pe întregul front strategic.

S'a făcut aceasta ?

În scurtul timp al șederii sale în capul Ministerului de Răsboiu, d-l Messimy a prezentat Parlamentului un proiect de lege pentru dărâmarea cetății Lille, forturilor Maulde, Fline, Hirson, Conde-sur-Aisne și citadelei Laon. Nici Germania nu ar fi putut cere ceva mai mult pentru a-și înlesni operațiunile, în cazul când interesele lor le-ar fi impus să atace Franța prin Belgia.

Cetatea Liège, fiind apărată de o garni-

zoană slabă, armată cu tunuri cari nu puteau lupta cu tunurile germane și surprinsă înainte de a se fi mobilizat; apărarea fruntariei de Nord fiind slăbită prin dărâmarea și declasarea punctelor de rezistență cari o acopereau, invaziunea Germanilor în Franța, prin Belgia, nu putea să întâmpine pedici serioase, nici cel puțin la fruntaria franceză; și drumul spre Paris, prin valea Oisei, îi era aproape deschis.

Nici guvernul, nici parlamentul, nu au prevăzut la timp acest eveniment.

Fortul de oprire dela Hirson, care ținea drumurile dintre Sambra și Meuza, și apăra intrarea în valea Oisei, a fost dărâmat în urma unui vot recent și fără discuțiune al Camerelor franceze; și astfel, singura apărare, care mai rămăsese fruntariei de Nord, în sectorul Mauberge-Mézières a fost suprimată, pentru cea mai mare satisfacere a statului-major german.

Cetățile Condé (pe Escaut) și Quesnoy fuseseră declasate acum opt ani.

Maubeuge, tot atât de expus pe cât e de însemnat în apărarea fruntariei de Nord, nu

eră pregătit să primească un atac neașteptat. Insemnătatea lui nu eră contestată de nimeni, și totuși nu i s'au dat mijloace la timp ca să i se mărească capacitatea de acțiune și de rezistență.

Timpul nu a îngăduit ca, tot ce a fost declasat și condamnat la peire de votul Parlamentului, să se îndeplinească. Nu e mai puțin adevărat însă că aceste cetăți și puncte întărite au fost părăsite; și astfel armata Germană a fost atrasă spre fruntaria de Nord a Franței de chiar guvernul țării, care a suprimat toate obstacolele ce-i stau în cale. Dar, acțiunea guvernului își găsește justificarea în impasibilitatea, sau adeziunea, Statului-Major, căruia se datorește, în ultima analiză, desorganizarea până în temelie a apărării fruntariei de Nord.

Intemeiați pe slăbiciunea fruntariei de Nord și pe siguranța statului-major francez în respectarea cel puțin parțială a neutralității Belgiei, Germanii au conceput planul lor de războiu, care aveà mulți sorți de izbândă.

Statul-major francez a avut, ce e drept, în vedere și ipoteza trecerii armatei Germane

prin Belgia, dar numai pe dreapta Meusei, adică în dreptul capătului de Est al fruntariei de Nord, prin sectorul dintre Mézières și Montmédy.

În fața realității, Francezii au fost siliți, sub presiunea masselor germane, să-și schimbe planul de operațiuni pentru a-l pune în acord cu situațiunea neprevăzută ce li s'a creat prin invaziunea întregii Belgii; și Franța atunci s'a văzut la două degete de prăpăstia, în care eră să cadă, dacă factori neașteptați nu interveniau la timp ca să o salveze.

E curios, dar demn de reținut, acest fapt paradoxal: Pe când Germanii pregăteau războiul ofensiv, organizând puternic apărarea Rhinului prin fortificațiuni, cari i-au costat 104 milioane mărci dela 1893 până la 1901 și alte 340 milioane dela 1902 până la 1911, Francezii pregăteau războiul, mai mult defensiv, desorganizând apărarea fruntariei de Nord a țării lor. Înțelepciunea popoarelor e adesea greu de tălmăcit.

Și, pe când în Germania se puneă atât preț pe combinațiunea operațiunilor ofensive cu organizarea apărării fruntarielor și teritoriului

imperiului, în Franța nu s'a cheltuit nici a treia parte, amânându-se an cu an acordarea creditelor chiar pentru complectarea și îmbunătățirea cetăților și cetățuilor a căror folos nu eră discutat de nimene.

Explicarea pierderii din vedere a oportunității satisfacerii acestei trebuințe, o dă generalul Herment:

«Fortificațiunea ne oferă mijlocul sigur de a ne spori puterea, mijloc pe care adversarii noștri de peste Rhin nu se sflesc de a-l întrebuința, și ar fi o nebunie a-l desprețui. Există însă într'o parte a statului-major general un spirit potrivit fortificațiunii, al cărui reflect a fost nefericitul Bertaux, când, în 1911, a răspuns unui deputat, care îi arată insuficiența apărărilor granițelor noastre: «O mare națiune se apără cu o armată solid pregătită și mobilizată în condițiunile cele mai răpezi». Această concepțiune este cu totul necompletă, căci nesocotește o parte din atuurile pe cari le putem avea în mână; și, pentru a fi victorioși, nu trebuie să nesocotim nimic. Dar Bertaux, neavând timpul să pătrundă chestiunile militare, nu știă că însuși Napoleon,

care aveà experiența răsboiului, scrieà undevà cã cetățile sunt tot atât de folositoare pentru răsboiul ofensiv, cât pentru răsboiul defensiv».

Oricare ar fi cauza, și oricine ar fi răspunzător de lipsa organizării fruntariei de Nord, trebuie să constatăm că în Franța chestiunile militare se discută prea mult și se perde prea mult timp până li se dee o deslegare, uitând prin aceasta că o deslegare, chiar mediocră, dacă e oportună valorează mai mult decât cea mai bună, dată prea târziu.

O asemenea greșală s'a făcut și cu înzestrarea armatei cu artilerie grea de armată. Voind să dee armatei un material superior celui adoptat de armata germană, Francezii au împins studiile și experiențele prea departe, și au lăsat să treacă timpul, acest factor neînălăturat, care trebuie să reguleze toate acțiunile noastre în chestiuni de organizare militară; și, căutând să atingă perfecțiunea, ei au fost surprinși de răsboiu fără material de asediu și de pozițiune, în stare de a lupta în condițiuni egale cu artileria germană.

Și astfel, pe când discuțiunile tehnice și financiare se lungeau prea mult în Franța, în

Germania se lucrà la organizarea liniei Rhi-nului; se transformau marile cetăți, cum e Metzul care mai fusese transformată după 1880, pentru a putea rezistà atacurilor și a putea luptà cu noua artilerie de pozițiune; și se fabricau guri de foc de calibru mare, de 150, 210, 280 și 420, unele inhamate, altele cu tracțiune mecanică, toate însă în stare de a urmà deaproape trupele și de a suprimà obstacolele artificiale, cari le-ar stà în cale și ar fi lipsite de un armament capabil de a luptà cu ele. Acestei cauze, mai cu samă, se atribue răpedea cãdere a cetăților belgiene și franceze, cari au fost cucerite în primele luni ale rãsboiului.

Germanii, îndată ce ș'au dat seama de trebuința organizării defensive a fruntariei de Vest, au creat în Alsacia și Lorena o puternică perdea defensivă, punând toată metoda și stăruința, cari le sunt caracteristice și nedându-se la oparte în fața oricărui sacrificiu de bani.

Astfel făcând, ei au întărit linia Mozelei, dela Sierck, la Nord, până la Metz, la Sud. Pe acest sector au construit o linie de forturi, depărtate unul de altul de 8 km., cari in-

terzic trecerea fluviului pe o lungime de 50 km.

La Metz au construit, la 4—5 km. înaintea liniei forturilor pe frontul de Vest, o serie de grupuri de întăriri permanente, numite *Feste*, cari dau o nouă putere de rezistență celebrei cetăți.

Nouele întăriri ale Metzului au redus simțitor spărtura dela Morhange, dintre această cetate și piciorul Vosgilor (la sud). Această spărtură, care are 85 km. de lărgime, e tăiată în două părți inegale de o regiune de păduri și bălți pe o întindere de 20 km. între Dieuze și Sarreburg. Dela Metz la Dieuze sunt aproximativ 55 km., din cari, dacă se scade partea ce cade sub acțiunea directă a cetății, rămâne o spărtură de 35 km., închisă prin întărirea ce se fac la Delme (Est de Pont-à-Mousson). Spărtura, care rămâne între Sarreburg și piciorul Vosgilor, nu are de cât doisprezece km. de lărgime.

Cum vedem, ideele cari au călăuzit pe Francezi la organizarea sistemului defensiv al Franței, și cari au fost criticate cu atâta înverșunare, nu erau absurde, fiindcă Germanii, după o

matură judecată, le-au adoptat și aplicat întocmai.

Dar organizarea fruntariei de Vest nu s'a oprit aci. Pentru a îndigui complet Alsacia de Nord, Germanii au prelungit apărarea Strasburgului spre Vest rădicând întăririle dela Molsheim și Mutzig, cari comandă valea râului Bruche și drumul care duce la trecătoarea Saales. Pentru a împedecă această linie de a fi la rându-i întoarsă pe la dreapta Rhinului, între fluviu și Pădurea Neagră, Germanii au refăcut fortificațiunile dela Neuf-Brisack, au construit întăriri pe amândouă malurile fluviului cari apără trecerile dela Huningue și Bâle, și au rădicat întăriri noi pe înălțimele dela Istein (Nord de Huningue).

Cu modul acesta, întreaga fruntarie germană, dela ducatul Luxemburgului și până la fruntaria Elveției, este, astăzi, poate mai solid organizată decât fruntaria franceză din față, cuprinsă între Verdun, la Nord, și Belfort la Sud.

Am insistat asupra întrebunțării ce au dat Germanii fortificațiunii permanente, în veacul al 20-lea, pentru a organiza apărarea frunta-

rielor țării, fiindcă mulți credeau că o armată, pregătită pentru operațiunile ofensive, poate să se priveze de ajutorul fortificațiunii. Atât pregătirea războiului de azi cât și evenimentele ce s'au perindat până acum ne-au dovedit tocmai contrariul.

Organizarea militară a Belgiei.

În Belgia, țară bogată și civilizată, avută în mijloace de traiu și de propășire, locuită de un popor plin de viață și înzestrat cu cele mai frumoase calități sufletești, spiritul militar, care de veacuri stă legat de ființa valonului și flamandului, acum eră înăbușit de tendințele materialismului cari pătrunsese în întregul popor.

Desvoltarea extraordinar de mare a industriei belgiene, câștigarea piețelor de desfacere străine, bogățiile cari se acumulau în cassele de fer ale capilor de familie, frumuseța țării, gustul artelor, slăbise mult energiile și îndreptase năzuințele spre incropirea unei vieți liniștite și satisfăcute. Bunul traiu și folosința de bunurile vieței intrase adânc în ființa Bel-

gianului și-l făcuse să peardă sentimentul pericolului care mijă împrejurul lui. Belgianul nu mai consideră armata ca o instituțiune de stat menită să garanteze existența țării, nu consideră serviciul militar ca o datorie de sânge a cetățeanului. Neutralitatea Belgiei fiind garantată de marile puteri ale Europei, armata nu mai eră privită de popor ca apărătoarea neatârării țării, ci mai mult ca păzitoarea ordinii și liniștei interioare, așa de des tulburată de nesfârșitele greve muncitorești. Singurul rost al armatei în timp de rășboiu eră ca să-și arate dorința de a face să se respecte neutralitatea țării, rămânând ca, după un gest timid, să se retragă în adăpostul ce-și crease lângă gurile Escautului.

Aceste sunt cauzele pentru cari Belgianii nu se țineau datori a-și face serviciu militar, nici nu dădeau armatei cinstea ce i se acordă în alte țări. Legea militară incuviință exonerarea de serviciu militar, iar tineretul cult preferă carierei militare toate carierele pe cari statul, comuna și societatea i le puneau la îndemână.

Zeci de ani s'au pus ca să se transforme

sufletul unui popor cu tradițiuni de glorie, care luptase veacuri întregi pentru neatâr-narea lui și a popoarelor vecine. Zeci de ani i s'a cântat cântecul neutralității, garantată de cei cari i-o acordase, și de zeci de ani el trăia și-și vedeă de nevoile zilei, lăsând în sar-cina tutorilor săi grija de a-i garantă holarile țării și bunurile agonisite.

Dar, toate au un sfârșit și, ca toate, acest vis ademenitor a trebuit să se sfârșască. Oamenii de stat și patrioții începuse de mai mulți ani să se îngrijască de starea creată Belgiei prin tratatele internaționale.

Intre cei dintâi, cari au simțit slăbăciunea garanției puterilor mari, a fost generalul Brialmont. Sfaturilor lui datoresc Belgianii organizarea apărării Meusei și crearea puternicei cetăți de refugiu, Anvers, redusul apărării Bel-giei. Dar, dacă parlamentul nu a precupețit mijloacele materiale pentru organizarea apă-rării teritoriului, nu tot așa a făcut când i s'a cerut sa completeze apărarea cu o ar-mată numeroasă și înzestrată cu tot ce-i tre-bue. Guvernul țării, sub presiunea reprezen-tanților poporului, nu a înțeles ca legea orga-

nică a armatei trebuie schimbată în întregime, că țara are nevoie de o armată numeroasă, cât se cuvine să ridice un popor care numără 8 milioane de suflete, că toți cetățenii datorau serviciul militar, că educațiunea poporului trebuie scoasă din drumul pe care o dusesse concepțiunea prefăcută a tractatelor, atât de efemere și fără garanții materiale, pe cari marile puteri le fac și le desfac cu atâta ușurință și fără mari scrupule.

Luptele dintre partide, și mai ales influența atât de nefastă a masselor nerăspunzătoare, au făcut ca în Belgia să se întârzie an cu an modificarea legii militare; și astfel, pe când peste Rhin se ascuteau săbiile și se uscă praful de pușcă, în Belgia se discută dacă eră oportun și politic a se aboli legea care stabilea că recrutarea armatei se face normal prin angajări voluntare, și dacă eră necesar a se spori efectivul de pace al armatei. A trebuit chiar ca o altă țară, mult mai mică, dar cu aceeași situațiune, creată de tractatele internaționale, să se alarmeze de pericolul care amenință pe Belgia și s'o sfătuiască să iee măsuri de apărare.

Mica Elveție, creată și garantată și ea de nevoia mănținerii echilibrului între interesele marilor state vecine, simțise de mult lipsa de garanție în tractatele, cari-i asigurau neutralitatea, și trebuința de a-și apăra singură această neutralitate nu numai prin organizarea defensivă a teritoriului, dar și cu o armată numeroasă, bine organizată și înzestrată cu tot ce-i trebuie pentru războiu. Armata elvețiană, organizată după un tip care nu poate conveni altor armate, e o adevărată forță, care sprijinită pe puternicele întăriri, naturale și artificiale ale Elveției, va fi în stare să-și apere singură neutralitatea țării și să facă a i se plăti scump orice încercare de a i-o călca. Cei cari cunosc de aproape organizarea armatei elvețiane și sufletul elvețianului, își dau sama de tăria acestei armate și de ceace va fi în stare să facă când va fi chemată să apere hotarile țării sale.

În Elveția s'a judecat mult mai bine datorită ce are un popor de a-și apăra integritatea teritoriului, chiar dacă e garantată de marile puteri; și, în dreapta lor judecată, Elvețianii nu s'au sfiit de a judecă foarte aspru pe oa-

menii de Stat belgiani, cari nu se gândeau deajuns la soarta ce-i aşteptă nesocotind organizarea mijlocelor de apărare.

«Primejdiile, prin cari s'a strecurat regatul regelui Albert în timpul crizei internaţionale din 1911, au lăsat, la Bruxelles, o impresiune mai adâncă decât cea mărturisită. În sfârşit s'a înţeles şi acolo că tractatele, cari asigură neutralitatea unei ţări, pe cari unii s'au sprijinit multă vreme pentru a înlătura grija celor cari găseau armata insuficientă, sunt departe de a constitui o garanţie sigură, şi ca lordul Palmerston avea dreptate când zicea că «un Stat mic nu poate cere ajutor unui Stat mare, împotriva atacurilor nedrepte străine, decât atunci când însuşi a încercat tot ce i-a stat în putere ca să-şi garanteze neutralitatea siluită».

«Dar, niciodată până în acea zi, Belgia nu a făcut aşă ceva. Ea îşi organizase puterile militare numai atât cât trebuia ca să poată restabili ordinea în dese greve din bazinele de cărbuni şi în turburările tot atât de dese din oraşele mari. Incolo, ea s'a lăsat să fie legănată de cantilenele pacifice, cari au fost

prea lung timp la modă și de mișcătoarele ordine de zi ale congreselor păcii; și s'a încrezut prea mult în autoritatea tribunalului dela Haga».

«A trebuit să vină evenimentele din 1911 pentru a o deșteptă. Conflictul franco-german din Maroc, încordarea stăruiitor crescândă între Londra și Berlin, expedițiunea din Tripolitana, complicațiunile din Balcani, neuitata manifestațiune a Kronprințului german în Reichstag, planurile de campanie atribuite marelui Stat-Major german, redeşeptarea spiritului patriotic și militar în Franța, toate aceste au făcut pe oamenii de stat belgiani să simță ghimpii așternutului de trandafiri, pe care se odihneau liniștiți de atâția ani, și să se deștepte îngrijiți de soarta țării lor».

Cam astfel judecau patrioții elvețiani, prin glasul celui mai autorizat ziar elvețian ¹⁾, situațiunea Belgiei în mijlocul conflictelor internaționale, cari sguđuiau atunci până în temelie echilibrul politic al bătrânei Europe și trebuiau să ducă fatal la prăbușirea lui.

¹⁾ „Journal de Genève: La défense nationale Belge“ (16 mars 1912).

De atunci nu au trecut decât doi ani până la războiul de azi. Ceeace s'a făcut înainte, și după 1911, nu au fost decât numai niște jumătăți de măsură.

Fortificațiunile Meusei, cari aveau un traiu de aproape 30 ani, nu s'au transformat, nici nu s'au armat ca să poată face față artileriei de atac, pe care Germanii și Austriacii o pregăteau în marele lor fabrici, Krupp (Essen) și Skoda (Pilsen). S'au votat credite pentru a transforma, armă și mări rezistența câmpului întărit Anvers; dar, pentru diferite motive, terminarea acestui frumos program, care trebuia să transforme numita cetate într'un adevărat redus al apărării, s'a amânat neconținut așa că războiul a surprins-o nepregătită de luptă.

Pentru a asigura apărarea teritoriului, s'a dat Belgiei o nouă lege militară, menită a rădica calitatea și a mări efectivul armatei naționale; dar, și această lege a fost numai o jumătate de măsură, căci a ținut, ca mai înainte, o parte din milițiile țării sub dependența Ministerului de Interne, și nici nu a

asigurat îndeajuns sporirea efectivului armatei în timp de războiu.

Belgia, cu o populațiune de 8 milioane locuitori, ar fi putut oricând, sub domnia unei bune legi militare, să rădăce o armată de cel puțin 500.000 oameni. Pentru apărarea teritoriului și pentru constituirea garnizoanelor locurilor întărite, Belgia avea trebuință, în împrejurările războiului de astăzi, de o armată solidă și bine încadrată de cel puțin 400.000 oameni. Nu a avut-o, și cât a avut nu a fost complet încadrată, din cauză că legea din 1908, pusă târziu în aplicare, nu a avut timpul necesar ca să-și producă efectele. Și, neavând armată suficientă, războiul a găsit bariera Liège-Namur, așezată aproape de frontiere, fără pază, adică fără garnizoane de siguranță destul de tari, așa cum se cuvine să aibă locurile întărite, cari acoper hotarele unei țări.

Aceleași cauze produc aceleași efecte peste tot pământul. Dacă Belgia nu a avut până anii trecuți o bună lege de organizare, și pot zice că nu o are nici astăzi; dacă nu s'au luat când a trebuit măsuri pentru sporirea

efectivului armatei și complectarea cadrului ofițerilor; dacă nu s'au deschis armatei creditele necesare pentru complectarea armamentului și modernizarea locurilor întărite, cauza, unica cauză, e că în acea țară a fost un conflict permanent între politica socială, politica financiară și politica militară, din care aceasta din urmă a eșit totdeauna învinsă. În Belgia, ca și în alte țări intrate astăzi în războiu, glasul conducătorilor armatei, singuri în stare a cunoaște toate nevoile ei, nu a fost ascultat, din cauză că interesele mari ale țării au trebuit să cedeze pasul intereselor mici ale partidelor politice; și, când conștiința datoriei către țară s'a deșteptat în sufletul conducătorilor Statului, evenimentele nu au îngăduit să se câștige timpul pierdut într'atât amar de timp.

Și când am văzut cât de brav și de patriot s'a arătat poporul belgian, când am cunoscut valoarea neîntrecută a ofițerilor belgiani, când am aflat cu cât foc, cu câtă inimă, cu câtă tenacitate, cu cât dispreț de moarte soldatul, cetățeanul și femeia belgiană au apărat cinstea drapelului și peticul lor de pământ, ținând

pept celei mai puternice armate din lume și dând o mână de ajutor neașteptată armatei franceze, nu trebuie oare să ne întrebăm: Ce ar fi fost și ce-ar fi putut face armata belgiană, dacă i s-ar fi dat de mult o bună lege militară și mijloacele materiale pentru a o aplica în toată întregimea ei?

«Armata care cucerise Anvers-ul s'a arătat dela început până la sfârșit o armată de luptă în toată puterea cuvântului. Ea nu cuprindea un singur regiment de landwehr sau de landsturm. Soldații aveau chipul de atleți; ei mergeau cu îndemnul unei sănătăți desăvârșite: și, totuși, elementul *uman* lipseă, căci nu se zărea nimic din avântul sărbătorii, al paradei vesele, cu care suntem obicinuiți a vedeă oamenii în ziua lor de glorie... Aceste ființe în haine cenușii nu erau decât roatele, buloanele, șuruburile, unei mari mașine de rășboiu. Și, privind cum treceă, cu sgomotul lui, acest uriaș instrument de luptă, tot așa de lipsit de remușcare ca un *ciocan-pilon* și de neîndurător ca un *spărgător de pietre*, nu puteam să mă împiedic de a mă minuna gândindu-mă că i-a disputat, atâta timp isbânda,

viea, bărbăteasca, eroica și așa de puțin pregătita, mica armată a micii Belgii»¹⁾).

Cetățeanul american autor al acestor rânduri cu cari încheie notele sale culese în campania din Flandra, trămite din Londra Poporului Belgian, omagiul său de iubire și de admirațiune :

«Văzusem, ceeace fusese «o grădină boierească», prefăcută într'un pământ de dezolare; poporul său, acest popor care-mi apăruse totdeauna, cum apăruse și altora, cuprins de patima bunului traiu și a vieței de plăceri, nepăsător și fără nici o aptitudine militară, l-am văzut că deodată se arată plin de energie și de mijloace de acțiune, că-și desvălește un suflet fără frică, gata de luptă, de luptă stăruitoare, de luptă fără sfârșit. Cine nu va pricepe că Belgienii mi-au sedus inima și mi-au cucerit admirațiunea. Sunt belgiofil, o spun pe față și a-și roși dacă nu a-și fi».

Reproducând aceste rânduri, cari mărturisesc admirațiunea ce toți avem pentru bravul și mărinimosul popor belgian, nu mă pot opri

¹⁾ «La guerre en Flandre», par E. A. Powel, correspondant spécial du «New-York World».

de a constată că și Belgia, ca multe din țările beligerante, a fost victima lipsei de prevedere politică a guvernanților săi.

Prevederea este, și va rămâne, cel mai însemnat factor al pregătirii de războiu a unei țări.

TABLA DE MATERII

După un an de războiu.

	<u>Pag.</u>
<i>Cauza determinantă a lipsei de pregătire constatată în acest războiu</i>	3
<i>Dreptul Puterii</i>	7
<i>Concepțiunea războiului de astăzi.</i>	
<i>Doctrina Germană. Doctrina Franceză.</i>	11
<i>Puterea unei armate stă azi în numărul ei</i>	28
<i>Influența numărului asupra conducerii războiului.</i>	
1°. Intinderea fronturilor de operațiuni.	37
2°. Durata războiului.	42
3°. Războiul de uzură.	79
<i>Pregătirea războiului.</i>	
1°. Pregătirea politică	96
2°. Pregătirea forțelor materiale	109
3°. Pregătirea armatei	129

Prevederea în pregătirea militară.

<i>Organizarea apărării fruntariei de Nord a Franței</i>	143
<i>Organizarea militară a Belgiei</i>	169
